

LÖG

um meðferð opinberra mála.

HANDHAFAR VALDS FORSETA ÍSLANDS

samkvæmt 8. gr. stjórnarskrárinnar

forsætisráðherra, forseti sameinaðs Alþingis og forseti Hæstaréttar,

gjöra kunnugt: Alþingi hefur fallist á lög þessi og vér staðfest þau með samþykki voru:

I. KAFLI

Gildissvið laganna.

1. gr.

1. Þau mál öll, sem handhafar ríkisvaldsins höfða til refsingar lögum samkvæmt, skulu fara eftir ákvæðum laga þessara, nema þau sæti meðferð sérdómstóla sem lög þessi taka ekki til.

2. Sama á við um mál til upptöku eigna eða sviptingar réttinda, svo og til ómerkingar ummæla ef ákærvaldið á sókn sakar, þótt krafa sé ekki gerð um refsingu í málinu.

2. gr.

Einnig skulu mál sæta meðferð samkvæmt lögum þessum sé það ákveðið í öðrum lögum. Þar að auki eftir því sem við á:

- a. mál sem höfðað er af hálfu ríkisvaldsins til félagsslita samkvæmt ákvæðum stjórnskipunarlaganna um félög,
- b. mál til staðfestingar lögbanni við útbreiðslu rita, mynda eða annars slíks sem ríkisvaldið hefur látið banna,
- c. mál til brottnáms ólögsmæts ástands eða til að koma fram viðurlögum fyrir það, öðrum en refsingu, enda eigi fyrirsvarsmaður almenningshagsmuna aðild,
- d. mál til úrlausnar atvika sem um ræðir í 1. mgr. 55. gr., 59., 62., 66., 67. og 68. A gr. almennra hegningarlaga,
- e. mál til úrlausnar kröfu um framsal sakamanns og fullnustu erlends refsisdóms.

3. gr.

Einkaréttarkröfur má hafa uppi og dæma í opinberu máli samkvæmt ákvæðum XX. kafla laga þessara.

II. KAFLI

Dómendur í héraði.

4. gr.

Í héraði sæta mál samkvæmt lögum þessum meðferð fyrir hinum reglulegu héraðsdómstólum samkvæmt löggjöf um skipan dómsvalds í héraði.

5. gr.

1. Einn dómari skipar dóm í hverju máli.
2. Dómari getur kvatt tvo meðdómsmenn til dómstarfa með sér samkvæmt því sem segir í 37. A gr. laga um meðferð einkamála í héraði.
3. Meðdómendur taka þátt í málsmeðferð og dómsuppsögu í fjölskipuðum dómi. Dómsformaður stýrir dómi, kveður einn upp úrskurði, skipar verjanda, gefur út fyrirfall og tilkynningar, sér um afgreiðslu dómsgerða og kemur fram út á við fyrir hönd dómsins.

6. gr.

Dómari vÍkur sæti í máli samkvæmt lögum þessum ef svo stendur á sem segir í 36. gr. laga um meðferð einkamála í héraði. Enn fremur skal dómari vÍkja sæti í máli eftir útgáfu ákæru ef hann hefur úrskurðað mann, sem ákærður er í málinu, í gæsluvarðhald skv. 2. mgr. 103. gr.

III. KAFLI

Þinghöld, birtingar o. fl.

7. gr.

1. Dómþing skulu haldin á reglulegum þingstöðum og í dómsölum ef kostur er. Rétt er þó að heyja dómþing á öðrum stöðum ef þörf er á, svo sem í fangahúsi þar sem sakborningi er haldið eða á heimili eða sjúkrahúsi ef skýrslu þarf að taka af sjúkum manni.

2. Rétt er héraðsdómara að heyja dómþing utan dómumdæmis síns ef það horfir til hagræðis eða flýtis í máli.

8. gr.

1. Þinghöld skulu háð í heyranda hljóði. Dómara er þó rétt að ákveða að dómþing skuli haldið fyrir luktum dyrum:

- a. til hlífðar sakborningi eða nánnum vandamönnum hans þegar sérstaklega stendur á,
- b. til hlífðar vitnum, brotapolum eða öðrum sem málið varðar,
- c. ef um er að ræða þinghöld meðan á rannsókn máls stendur og sérstök hætta þykir á sakarspjöllum ef þing væri háð fyrir opnum dyrum,
- d. ef sakborningur er undir 18 ára aldri,
- e. af velsæmisástæðum,
- f. vegna öryggis ríkisins,
- g. ef óhjákvæmilegt þykir til að halda uppi þingfriði.

2. Ákvörðun um lokað þinghald skal dómari bóka í þingbók og vísa til þess ákvæðis í grein þessari sem við á.

3. Þótt þinghald fari fram fyrir opnum dyrum er dómara rétt að takmarka fjölda áheyrenda við það sem rúmast í dómsal með góðu móti. Einnig getur dómari synjað um aðgang:

- a. börnum og unglíngum yngri en 15 ára,
- b. mönnum sem eru ölvaðir eða annars svo á sig komnir að návist þeirra samræmist ekki góðri reglu í dómsal,
- c. mönnum sem ætla má að valdi hattu á því með nærveru sinni að sakborningur eða vitni segi ekki sannleikann.

4. Sé dómþing háð utan reglulegra þingstaða má banna óviðkomandi mönnum aðgang að því.

9. gr.

Dómari stýrir þinghaldi og sér um að halda þar uppi reglu. Hverjum þeim sem truflar þinghald eða kemur ósæmilega eða hneykslanlega fram getur dómari vísað úr dómsal og látið færa hann brott með valdi ef hann sinnir ekki skipun um brottvísun.

10. gr.

1. Óheimilt er að hljóðrita eða taka myndir í þinghaldi. Dómari getur veitt undanþágu frá banni þessu ef sérstaklega stendur á.

2. Óheimilt er að skýra opinberlega frá því sem fram fer í lokuðu þinghaldi, nema dómari leyfi. Þá getur dómari bannað opinbera frásögn af atriðum í öðrum þinghöldum ef ætla má að frásögn geti valdið nánnum vandamönnum sakbornings eða mönnum, sem ekki eru fyrir sökum hafðir, verulegum þjáningum eða óþægindum. Ákvörðun um slíkt bann skal dómari skrá í þingbók og kynna viðstöddum.

11. gr.

1. Sá sem viðhefur ósæmileg ummæli, skrifleg eða munnleg, fyrir dómi um dómara eða aðra eða kemur að öðru leyti hneykslanlega eða ósæmilega fram fyrir dómi skal sæta sektum.

2. Sá skal sæta sektum sem brýtur bann dómara skv. 2. mgr. 10. gr. eða gefur opinberlega í ræðu eða riti vísvitandi eða gálauslega ranga eða villandi skýrslu í verulegum atriðum eða óþarflega særandi um opinbert mál eða rannsókn þess, meðan því máli er ekki að fullu lokið, eða tálmar eða reynir að tálma á ölögmætan hátt rannsókn slíks máls eða hafa að öðru leyti ólöglega áhrif á hana eða málsúrslit.

3. Ef sækjandi eða verjandi brjóta ákvæði 1. eða 2. mgr. þessarar greinar getur dómari af sjálfsdáðum ákveðið þeim sekt í dómi eða úrskurði. Dómari getur einnig að eigin frumkvæði úrskurðað öðrum sekt á hendur fyrir brot gegn 1. mgr. Að öðru leyti skulu sakir samkvæmt þessari grein sóttar eftir almennum reglum laga þessara.

12. gr.

Þar sem einn maður situr í dómi skal jafnan vera einn þingvottur sem fullnægir almennum vitnaskilyrðum. Dómari ákveður þóknun þingvotts ef hann er ekki starfsmaður dómstólsins.

13. gr.

1. Ef sakborningur, vitni eða annar, sem gefur skýrslu fyrir dómi, er ekki nægilega fær í íslensku skal kalla löggiltan dómtúlk til aðstoðar. Ef skjal á erlendu máli er lagt fram í dómi skal fylgja því þýðing löggilts skjalapýðanda.

2. Nú er ekki kostur löggilts túlks eða pýðanda og skal þá kveðja til einhvern þann sem fær er til þýðingarstarfs. Skal þýðandi skjals þá staðfesta þýðingu sína fyrir dómi ef hún er vefengd, en túlkur undirrita heit fyrir dómi um að hann skuli rækja starfann eftir bestu getu.

3. Ef dómari treystir sér til að þýða sjálfur skjal af erlendu máli eða hann getur spurt vitni eða aðra á erlendu máli kemur ekki að sök þótt skjalapýðanda eða túlk vanti.

14. gr.

1. Þegar dómþing er háð skal haldin þingbók yfir það sem þar fer fram. Í þingbók skal skrá hvar og hvenær þinghald fer fram, nafn dómara sem fer með það mál sem fyrir er tekið, gögn sem lögð eru fram í málinu, hverjir taki þátt í þinghaldi og hverjir komi fyrir dóm.

2. Skrá skal í þingbók aðalatriðin í framburði sakbornings og annarra sem skýrslu gefa, nema skýrsla sé hljóðrituð skv. 15. gr. Það sem skráð er eftir vitnum, sakborningi og málflytjendum skal lesið upp að bókun lokinni, hlutadeigandi spurður hvort rétt sé bókað og honum gefinn kostur á að koma að athugasemdum. Dómari segir fyrir um hvað skuli skráð í þingbók, en heimilt er þó sækjanda og verjanda að krefjast að bókaðar verði stuttar athugasemdir þeirra.

15. gr.

1. Hljóðrita má framburð eða taka upp á myndband í stað þess að skrá hann í þingbók ef hentugra þykir. Í þingbók skal þá einungis bóka nafn skýrslugjafa og deili á honum og að skýrsla sé hljóðrituð eða tekin upp á myndband.

2. Skrifna skal upp það sem hljóðritað hefur verið ef máli er skotið til æðra dóms, svo og ef dómari telur sérstakar ástæður til.

3. Hljóðritun skal varðveitt í þrjú ár hið skemmsta frá lokum dómsmáls.

4. Dómara er heimilt að hljóðrita stuttan útdrátt sinn af framburði í stað þess að skrá hann í þingbók og gilda um hann reglur 2. mgr. 14. gr.

16. gr.

Heimilt er í þinghaldi að rita það sem í 2. mgr. 14. gr. segir á ritvél eða í tölvu. Sé það gert skulu bókanir úr þinghöldum staðfestar af dómara og heftar saman sem þingbók.

17. gr.

Við hvern dómstól skal haldin dómabók sem geymi dóma í opinberum málum, undirritaða af dómara eða dómsformanni.

18. gr.

1. Við hvern dómstól ber að halda skrá yfir þau mál sem koma til úrlausnar samkvæmt lögum þessum.

2. Dómsmálaráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um málaskrár, þingbækur og dómabækur, tölvubúnað og búnað til hljóðritunar og myndbandsupptöku til notkunar í þinghöldum, skjalavörslu dómstóla og afhendingu endurrita úr þingbókum og dómabókum og ákveður gjöld fyrir þau.

19. gr.

1. Ríkissaksóknari skal halda sakaskrá fyrir allt landið þar sem skráð eru úrslit opinberra mála.

2. Dómsmálaráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um gerð og varðveislu sakaskrár, aðgang að henni og sakavottorð. Þar er heimilt að ákveða hvað skuli skráð í sakaskrá, þar á meðal niðurstöður mála sem lögreglustjóri lýkur með sátt.

3. Dómsmálaráðherra setur fyrirmæli í reglugerð um aðra kerfisbundna skráningu og varðveislu lögreglu á upplýsingum um brotaferil einstakra manna eða atriði sem varða einkahagi þeirra.

20. gr.

1. Ákæru, fyrirköll, kvaðningar, dómur, úrskurðir og aðrar tilkynningar í opinberum málum skulu birtar af einum lögreglumanni eða stefnuvotti, nema þær séu birtar á dómþingi eða á annan hátt af dómara. Birting á ákæru, fyrirkalli, dómi eða úrskurði skal fara fram fyrir þeim manni sjálfum sem í hlut á ef þess er kostur, en ella lögmanni hans samkvæmt umboði eða öðrum lögráða manni sem hefur fengið skriflegt umboð frá honum til að taka við birtingu. Kvaðningar og aðrar tilkynningar má birta á heimili eða dvalarstað þess sem þeim er beint að ef hann hittist ekki sjálfur fyrir. Sá sem birtingu annast vottar hana með áritun á skjal. Þeim sem tekur við birtingu skal afhent endurrit af því skjali eða þeim dómi í heild sinni sem birt er.

2. Ef óvíst er um dvalarstað ákærða, en mál sætir þó lögsögu íslenskra dómstóla, má birta ákæru og fyrirkall í Lögbirtingablaði með ákvörðun um stað og stund til þinghalds og með hæfilegum fyrirvara. Dóm má einnig birta með sama hætti þegar annars er ekki kostur.

IV. KAFLI

Varnarþing o.fl.

21. gr.

1. Með mál samkvæmt lögum þessum skal fara í þinghá þar sem brot var framið. Nú er mál höfðað í einu lagi fyrir fleiri brot en eitt og þau eru ekki öll framin í sömu þinghá og má þá fara með það í hvorri eða hverri þinghánni sem er, eftir því sem hagfelldast þykir.

2. Heimilt er einnig, ef hentugra þykir, að fara með mál gegn manni á heimilis- eða dvalarvarnarþingi hans eða, ef fleiri eru saksóttir í einu lagi, á heimilis- eða dvalarvarnarþingi einhvers þeirra.

3. Ríkissaksóknari ákveður, eftir því sem hagfelldast þykir, hvar mál skuli höfða:

- a. ef brot er framið hér á landi þar sem vafi leikur á um mörk dómumdæma, eða á íslensku skipi eða í loftfari utan íslenskra hafna.
- b. ef brot er framið erlendis og sækja má sök út af því hér á landi.

4. Nú kemur ákærði fyrir dóm og prófar dómari þá ekki hvort mál sé höfðað á réttu varnarþingi.

22. gr.

1. Krafa um aðgerðir, sem atbeina dómara þarf til við rannsókn máls, skal að öðru jöfnu borin upp fyrir héraðsdómara í dómumdæmi þar sem sá hefst við sem yfirheyrja skal, eða staður sá er eða munir sem aðgerð lýtur að.

2. Dómara er rétt að láta sækja sakborning í annað dómumdæmi, ef þörf er á, og þarf þá ekki að leita atbeina hlutaðeigandi héraðsdómara.

23. gr.

1. Ef saksækja skal mann fyrir fleiri en eitt brot skal það gert í einu máli, eftir því sem við verður komið.

2. Ef fleiri menn en einn eru sóttir til saka fyrir þátttöku í sama verknaði skal það gert í einu máli, nema annað þyki hagkvæmara.

3. Nú hafa fleiri mál verið höfðuð gegn sama manni fyrir sama héraðsdómstól og getur dómari þá ákveðið, ef hann telur það hagkvæmt, að sameina mál þessi og reka þau og dæma sem eitt mál.

24. gr.

Nú hefur mál verið höfðuð í einu lagi gegn fleiri en einum manni og getur dómari þá eftir ósk aðila eða af sjálfsdáðum ákveðið að skilja málið í sundur og dæma sérstaklega mál eins eða fleiri ákærðu ef það þykir hentugra og horfa til flýtis og sparnaðar.

V. KAFLI

Ákærvaldið.

25. gr.

1. Ríkissaksóknari er æðsti handhafi ákærvalds. Hann skal skipaður af forseta Íslands og fullnægja lagaskilyrðum til skipunar í dómaraembætti við Hæstarétt. Hann skal njóta sömu lögkjara og hæstaréttardómarar eftir því sem við verður komið.

2. Ríkissaksóknari hefur embættisskrifstofu í Reykjavík. Honum til aðstoðar eru vararíkissaksóknari og saksóknarar sem forseti skipar. Skal vararíkissaksóknari fullnægja sömu lagaskilyrðum og ríkissaksóknari en aðrir saksóknarar skilyrðum til skipunar í embætti héraðsdómara. Annað starfslið við embætti ríkissaksóknara, þar á meðal löglærða fulltrúa, ræður dómsmálaráðherra eftir tillögu ríkissaksóknara.

26. gr.

1. Dómsmálaráðherra hefur eftirlit með framkvæmd ákærvalds og getur kafið ríkissaksóknara skýrslna um einstök mál. Haldast skulu sérákvæði í lögum þar sem svo er mælt að mál skuli því aðeins höfðuð að dómsmálaráðherra mæli svo fyrir. Þegar svo stendur á gefur dómsmálaráðherra ríkissaksóknara fyrirmæli um rannsókn og aðrar aðgerðir og leggur samþykki sitt á ákæru og áfrýjun.

2. Nú telur dómsmálaráðherra að niðurfelling máls af hálfu ríkissaksóknara sé lögum andstæð eða fjarstæð að öðru leyti og getur hann þá lagt til við forseta Íslands að ákvörðun ríkissaksóknara skuli felld úr gildi. Í því tilviki setur dómsmálaráðherra sérstakan saksóknara til að fara með málið.

27. gr.

1. Ríkissaksóknari skal, eftir því sem unnt er, fylgjast með því að þeir sem afbrot fremja verði beittir lögmæltum viðurlögum. Hann skiptir verkum með öðrum ákærendum og getur sett þeim almennar reglur og gefið fyrirmæli um einstök mál sem þeim er skylt að hlíta. Hann getur kveðið á um rannsókn máls og mælt fyrir um framkvæmd hennar eða tekið rannsókn eða ákvörðun um málshöfðun í sínar hendur ef svo ber undir.

2. Ríkissaksóknari höfðar opinber mál önnur en þau sem hann felur öðrum saksóknurum eða falin eru lögreglustjórum skv. 28. gr.

3. Ríkissaksóknari tekur ákvörðun um áfrýjun máls.

28. gr.

1. Lögreglustjórar höfða opinber mál ef einungis er um að ræða brot:

- a. gegn umferðarlögum,
- b. gegn áfengislögum,
- c. gegn öðrum lögum en almennum hegningarlögum, áður ótöldum, enda liggja ekki þyngri viðurlög en sektir, upptaka eigna eða varðhald við broti.

2. Lögreglustjóri vísar máli til ákvörðunar ríkissaksóknara ef hann telur mál eiga að höfða í öðru umdæmi, ef hann telur sig vanhæfan, sbr. 30. gr., eða ef hann er í vafa um hvort mál eigi að höfða eða hvernig.

29. gr.

1. Í héraði flytur ríkissaksóknari, vararíkissaksóknari, saksóknarar eða fulltrúar ríkissaksóknara þau mál sem hann höfðar. Einnig má ríkissaksóknari fela héraðsdóms- eða hæstaréttarlögmanni flutning máls í héraði. Þá getur ríkissaksóknari falið lögreglustjórum, þar á meðal rannsóknarlögreglustjóra ríkisins, flutning máls fyrir héraðsdómi. Lögreglustjórar geta falið löglærðum starfsmönnum sínum að flytja slíkt mál. Enn fremur er lögreglustjórum heimilt að fela öðrum lögreglustjórum að sækja þing í máli ef sérstaklega stendur á.

2. Lögreglustjórar annast flutning þeirra mála, sem þeir höfða, fyrir héraðsdómi. Lögreglustjórar geta falið starfsmönnum sínum flutning þessara mála. Lögreglustjórum er heimilt að fela öðrum lögreglustjórum að sækja þing í máli.

3. Ríkissaksóknari sækir mál fyrir Hæstarétti en hann getur falið vararíkissaksóknara, saksóknara eða hæstaréttarlögmanni flutning máls. Sé hæstaréttarlögmanni falið að sækja mál fyrir Hæstarétti nefnist hann saksóknari og hefur skyldur sem slíkur.

30. gr.

1. Þegar ríkissaksóknari er svo við málsefni eða aðila riðinn að hætta er á að hann fái ekki við útgáfu ákæru eða önnur störf samkvæmt lögum þessum litið óhlutdrægt á málavöxtu skal hann víkja sæti. Setur dómismálaráðherra þá annan löghæfan mann til meðferðar þess máls.

2. Ef annar handhafi ákæruvalds er vanhæfur til meðferðar einstaks máls skal ríkissaksóknari fara sjálfur með ákæruvaldið í því eða fela það öðrum ákæranda.

3. Nú hefur ákæra verið gefin út og skal dómari þá, annaðhvort að eigin frumkvæði eða samkvæmt kröfu aðila, vísa máli frá dómi ef hann telur að hlutaðeigandi ákærandi sé vanhæfur til að fara með það.

31. gr.

Peir sem fara með ákæruvald (ákærendur) og annast rannsókn skulu vinna að því að hið sanna og rétta komi í ljós og gæta jafnt að þeim atriðum sem horfa til sýknu og sektar.

VI. KAFLI

Sakborningur og verjandi.

32. gr.

1. Skytt er að gefa sakborningi upplýsingar um kæruefni áður en hann er yfirheyrður út af því eða við handtöku ef til hennar kemur. Maður, sem handtekinn hefur verið í þágu rannsóknar opinbers máls, á rétt á að hafa samband við lögmann eða annan talsmann sinn, sbr. 37. gr., þegar eftir handtöku. Sömuleiðis nánustu vandamenn sína, nema sérstök ástæða sé til að ætla að það muni torvela rannsókn málsins.

2. Sá sem yfirheyrður er við rannsókn máls á rétt á því að fá vitneskju um það, þegar mál

er orðið svo skýrt að þess sé kostur, hvort hann er spurður vegna gruns á hendur honum um refsivert brot eða hvort hann er kvaddur til vitnisburðar.

3. Sakborningi er óskýlt á öllum stigum opinbers máls að svara spurningum sem varða refsiverða hegðun sem honum er gefin að sök. Ber yfirheyraanda að benda sakborningi ótvírætt á þennan rétt þegar efni standa til.

4. Sakborningi er skylt að sinna kvaðningu til yfirheyrslu.

33. gr.

1. Sakborningur skal við yfirheyrslu fyrst spurður um nafn, kennitölu, stöðu og heimili. Ef sakborningur kýs að gefa skýrslu um sakarefnið skal brýnt fyrir honum að segja satt og rétt frá og draga ekkert undan sem máli kann að skipta.

2. Spurningar skulu vera skýrar og ótvíræðar. Ekki má rugla sakborning með ósannindum eða á annan hátt eða beita hann neins konar ólögumætri þvingun í orði eða verki. Sakborningi má ekki gefa fyrirheit um ívilnanir eða fríðindi ef hann meðgangi, enda séu slík fyrirheit ólögleg eða ekki á valdi yfirheyraanda að veita þau.

3. Sakborningi er heimilt að ráðgast við verjanda sinn um réttarstöðu sína meðan á yfirheyrslu stendur, enda trufla það ekki skýrslutöku að mati yfirheyraanda. Nú greinir yfirheyraanda og verjanda á við yfirheyrslu og skal henni þó eigi að síður fram haldið, en rétt á verjandi að gera í stuttu máli grein fyrir afstöðu sinni með bókun.

34. gr.

1. Skylt er dómara að verða við ósk sakbornings um skipun verjanda í eftirgreindum tilvikum:

- a. ef þess hefur verið krafist að hann verði settur í gæsluvarðhald,
- b. ef opinbert mál hefur verið höfðað gegn honum.

2. Enn fremur er skylt að skipa ákærða verjanda ef í málinu fer fram aðalmeðferð samkvæmt ákvæðum XV. kafla laga þessara, nema ákærði hafi sjálfur valið sér talsmann skv. 37. gr. eða óski eftir að flytja mál sitt sjálfur, enda sé hann hæfur til þess að mati dómara.

35. gr.

1. Heimilt er dómara endranær eftir ósk sakbornings að skipa honum verjanda við rannsókn máls áður en til málshöfðunar kemur.

2. Dómari getur skipað sakborningi verjanda þótt hann hafi ekki óskað þess, svo sem ef hann er sérstaklega sljór eða skilningslítill, haldinn annmörkum sem torvelda skynjun hans eða ef vafi leikur á um sakhæfi hans.

36. gr.

1. Skylt er rannsóknara að verða við ósk sakbornings um að tilnefna honum réttargæslumann ef hann hefur verið handtekinn í þágu opinbers máls.

2. Ákvæði 2. og 3. mgr. 38. gr. og 39. gr. eiga við réttargæslumann. Hann hefur sömu réttindi og skyldur og verjandi eftir því sem við á.

37. gr.

1. Sakborningi er á öllum stigum opinbers máls heimilt að ráða á sinn kostnað lögmann til að gæta réttar síns og halda uppi vörnum. Dómari getur einnig leyft að sakborningur velji sér talsmann sem hefur ekki lögmannsréttindi, enda telji dómari hag hans borgið á þann hátt.

2. Ákvæði 3. mgr. 39. gr. eiga við talsmann. Hann hefur sömu réttindi og skyldur og verjandi eftir því sem við á. Meðan á rannsókn máls stendur getur dómari eða rannsóknari þó takmarkað rétt hans til að ræða við sakborning, vera viðstaddur yfirheyrslur, kynna sér gögn eða fylgjast með framvindu rannsóknar ef hætta er á að hún torveldist við það.

38. gr.

1. Dómari eða rannsóknari skal, þegar lögskylt er eða heimilt að skipa sakborningi verjanda eða tilnefna honum réttargæslumann, vekja athygli hans á þeim rétti.

2. Áður en dómari skipar verjanda skal hann gefa sakborningi eða lögráðamanni hans, ef sakborningur er ekki sjálfráða, kost á að benda á löghæfan mann til að fara með starf verjanda. Við skipun verjanda skal að jafnaði fara eftir ósk sakbornings eða lögráðamanns. Dómari getur þó neitað að skipa þann verjanda sem óskað er eftir ef uggvænt þykir að hann muni hindra rannsókn málsins með ólögmatum hætti.

3. Nú eru fleiri en einn maður hafðir fyrir sökum í sama máli og er þá heimilt að skipa sama mann verjanda beggja eða allra ef telja má að hagsmunir þeirra rekist ekki á.

39. gr.

1. Í umdæmum þar sem kostur er lögmanna skal verjandi skipaður úr þeirra hópi.

2. Þar sem ekki er kostur á lögmanni getur dómari eftir ósk sakbornings skipað honum einhvern annan löghæfan mann, ef hann telur hag sakbornings borgið í höndum slíks manns og engar sérstakar ástæður mæla því annars í gegn. Það er borgaraleg skylda manns að taka að sér starf verjanda samkvæmt þessari málsgrein innan lögsagnarumdæmis þar sem hann er búsettur.

3. Ekki má skipa þann mann verjanda sem er vitni eða mats- eða skoðunarmaður í málinu, eða er að öðru leyti svo viðriðinn mál eða aðila máls að hætta sé á að hann geti ekki gætt hagsmuna sakbornings í málinu sem skyldi. Þann má ekki heldur skipa verjanda er skipun hans gerir dómara vanhæfan til að fara með málið.

40. gr.

1. Nú óskar sakborningur eftir því að skipun verjanda verði afturkölluð og nýr verjandi skipaður og skal þá ekki verða við slíkri ósk ef hætta er á að málið tefjist af þeim sökum eða að aukinn kostnað leiði af breytingunni.

2. Ef dómari telur verjanda rækja starfa sinn á óviðunandi hátt getur hann afturkallað skipunina og skipað nýjan verjanda í hans stað. Verjandinn getur krafist úrskurðar dómara um afturköllunina.

41. gr.

1. Hlutverk verjanda er að draga fram í málinu allt sem verða má sakborningi til sýknu eða hagsbóta og gæta réttar hans í hvívetna.

2. Skipaður verjandi skal sjálfur annast flutning máls, en honum er heimilt að láta fulltrúa sinn eða annan lögmann sækja dómþing fyrir sína hönd þegar um einstakar dómsathafnir er að ræða meðan á rannsókn máls eða meðferð stendur.

3. Pagnarskylda hvílir á verjanda um það sem sakborningur kann að hafa trúað honum fyrir um afstöðu sína til brots þess sem um er að tefla og um önnur þau atriði sem hann hefur komist að í starfa sínum og ekki eru almenningi þegar kunn.

42. gr.

1. Verjanda er heimilt að tala einslega við sakborning um hvað eina sem málið varðar, sbr. þó 1. mgr. 43. gr.

2. Meðan á rannsókn stendur er verjanda ætíð heimilt að vera viðstaddur þegar sakborningur er yfirheyrdur. Verjanda er og heimilt að vera viðstaddur yfirheyrslur annarra í máli sakbornings ef það þykir hættulaust vegna rannsóknar málsins. Sé verjandi viðstaddur yfirheyrslu getur hann beint því til yfirheyraanda að spyrja þann sem yfirheyrdur er um tiltekin atriði. Telji verjandi ástæðu til getur hann krafist þess að fá bókaða stuttorða athugasemd um framkvæmd yfirheyrslu í lok hennar.

3. Verjandi á rétt á því að vera viðstaddur öll þinghöld í máli og ber að tilkynna honum fyrir fram hvenær þau hefjist.

43. gr.

1. Verjandi skal jafnskjótt og unnt er fá til afnota endurrit af öllum skjölum sem málið varða, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn sem ekki verða endurrituð. Ekki má láta sakborningi í té eintak af endurriti eða kynna honum efni þess nema dómari eða rannsóknari samþykki.

2. Rannsóknari skal gefa verjanda færi á að fylgjast með framvindu rannsóknar að svo miklu leyti sem kostur er. Skal rannsóknari taka til greina ábendingar verjanda um tilteknar rannsóknaraðgerðir nema hann telji þær óheimilar eða þýðingarlausar.

44. gr.

Þóknun skipaðs verjanda skal ákveðin í dómi ef máli lýkur með þeim hætti, nema verjandi hafi afsalað sér þóknun. Ef máli lýkur ekki með dómi ákveður dómari þóknun með bókun í þingbók eða skriflega með öðrum hætti. Dómari ákveður þóknun verjanda og réttargæslumanns í einu lagi ef sá sem tilnefndur hefur verið réttargæslumaður sakbornings er síðar skipaður verjandi hans. Að öðrum kosti skal lögreglustjóri eða löglærður starfsmaður hans ákveða þóknun réttargæslumanns. Þóknun greiðist úr ríkissjóði, en telst til sakarkostnaðar skv. 164. gr.

VII. KAFLI

Almennar reglur um sönnun.

45. gr.

Sönnunarbyrði um sekt sakbornings og atvik, sem telja má honum í óhag, hvílir á ákærvaldinu.

46. gr.

Dómari metur hverju sinni hvort nægileg sönnun, sem ekki verði vefengd með skynsamlegum rökum, sé fram komin um hvert það atriði sem varðar sekt og ákvörðun víðurlaga við broti, þar á meðal hvaða sönnunargildi skýrslur ákærða hafi, vitnisburðir, mats- og skoðunargerðir, skjöl og önnur sýnileg sönnunargögn.

47. gr.

Dómari metur það eftir atvikum hvert sönnunargildi þær staðreyndir hafi sem varða ekki beinlínis það atriði sem sanna skal, en ályktanir má leiða af um það.

48. gr.

1. Dómur skal reistur á sönnunargögnum sem færð eru fram við meðferð máls fyrir dómi.

2. Dómara er heimilt að taka til greina sem sönnunargögn skýrslur sem ákærði eða vitni hafa gefið fyrir dómi áður en mál var höfðað. Þó skulu skýrslugjafar koma á ný fyrir dóm við málsmeðferð, ef kostur er, og ákærði eða verjandi hans krefjast eða dómari telur annars ástæðu til.

3. Nú hefur vitni ekki komið fyrir dóm og þess er ekki kostur við meðferð málsins, en skýrsla hefur verið gefin fyrir lögreglu eða öðrum rannsóknaraðila, og metur dómari þá hvort slík skýrsla hafi sönnunargildi og þá hvert gildi hennar sé.

VIII. KAFLI

Vitni, mat og skoðun.

49. gr.

1. Öllum er skylt að koma fyrir dóm í opinberu máli á varnarþingi sínu og bera þar vitni. Enn fremur er vitni skylt að koma fyrir dóm utan varnarþings síns hvar sem er á landinu ef nauðsynlegt þykir, enda sé því sem minnstur bagi gerður og því greiddur kostnaður við að rækja vitnaskylduna.

2. Vitni sem kemst ekki fyrir dóm á þingstað vegna sjúkleika eða svipaðra ástæðna má gefa skýrslu annars staðar þar sem þess er kostur.

3. Dómari getur lagt fyrir vitni að hafa með sér sakargögn til sýningar eða framlagningar í dómi eða að athuga bækur sínar, skjöl og aðra muni og gera útdrátt úr tilteknum atriðum í þeim til skýringar málsatvikum.

50. gr.

1. Undan vitnaskyldu geta skorast:

- a. maki sakbornings meðan hjúskap þeirra er ekki slitid að lögum,
- b. skyldmenni sakbornings að fedgatali og niðja, systkin hans, svo og þeir sem þannig tengjast honum vegna ættleiðingar,
- c. stjúpforeldri sakbornings og stjúpbarn,
- d. tengdforeldri sakbornings og tengdabarn.

2. Dómari getur leyst aðra, sem nákomnir eru sakborningi, undan vitnaskyldu ef honum virðist samband þeirra mjög náid, svo sem ef um er að ræða fósturforeldri eða fósturbarn, sambúðarfólk, unnusta eða unnustu.

51. gr.

Ekki er manni skylt að svara spurningu að viðlagðri vitnaábyrgð ef ætla má að svar við henni feli í sér játningu eða bendingu um það að hann eða venslamaður hans og aðrir skv. 50. gr. hafi framið refsiverðan verknað eða það gæti orðið þeim til mannorðsspjalla.

52. gr.

Embættis- og sýslunarmönnum er óskylt að koma fyrir dóm til þess að vitna um atvik sem gerst hafa í embætti þeirra eða sýslan og leiða má í ljós með vottorði úr embættisbók eða öðru opinberu skjali.

53. gr.

1. Þeim, sem ber ábyrgð að lögum á efni prentaðs rits eða öðru efni sem birt er opinberlega, er óskylt að skýra frá því fyrir dómi hver sé höfundur að riti, grein, frásögn eða tilkynningu sem hefur birst án þess að höfundur væri nafngreindur. Þetta á þó ekki við ef vitnisburðar er krafist vegna afbrots, sem ætla má að muni varða þyngri refsingu en fésektum eða varðhaldi, eða vegna brots gegn þagnarskyldu í opinberu starfi, enda sé vitnisburður nauðsynlegur fyrir rannsókn málsins og ríkir hagsmunir í húfi.

2. Heimilt er dómara að undanþiggja vitni að svara spurningum sem varða leyndarmál um kaupsýslu, uppgötvanir eða önnur slík verk hvort sem vitnið á sjálf t í hlut eða það hefur komist að vitneskju sinni í þjónustu einstaklings, fyrirtækis eða stofnunar, enda telji dómari hagsmuni þeirra til leyndar ríkari en hagsmuni málsaðila af skýrslutöku.

54. gr.

1. Án leyfis hlutadeigandi ráðherra skal vitni ekki krefjast skýrslu um leynilega samninga ríkisins, ráðagerðir eða ályktanir handhafa ríkisvalds um málefni sem að öðru leyti varða öryggi ríkisins, réttindi eða heill eða skipta mjög miklu máli fyrir viðskipti og fjárhag þjóðarinnar.

2. Embættis- og sýslunarmenn verða ekki krafðir vitnisburðar um það sem þeir hafa fengið vitneskju um í starfa sínum og leynt á að fara, nema hlutaðeigandi ráðherra leyfi eða forseti sameinaðs Alþingis ef taka skal skýrslu af alþingismanni eða öðrum starfsmanni Alþingis. Dómari getur ákveðið að embættis- eða sýslunarmaður beri vitni þótt synjað hafi verið leyfis samkvæmt framansögðu ef hann telur hagsmuni aðila máls af vitnisburði að mun ríkari en hina opinberu leyndarhagsmuni.

55. gr.

1. Vitnum þeim, sem hér segir, er óheimilt að svara spurningum án leyfis þess sem í hlut á:
  - a. verjanda um það sem sakborningur hefur trúað honum fyrir um málsatvik eftir að hann hefur tekið að sér vörn hans eða réttargæslu,
  - b. prestum, læknum, lyfsölum, sálfræðingum, félagsráðgjöfum, lögfræðingum og endurskoðendum, svo og aðstoðarfólki þeirra, um atriði sem varða einkahagi manna og þeim hefur verið trúað fyrir í starfa sínum, nema um afbrot sé að ræða sem varðar minnst tveggja ára fangelsi. Sama gildir um aðra þá sem fjalla um einkahagi manna og hafa viðlíka trúnaðarskyldu.
2. Nú má telja vitnisburð nauðsynlegan sakborningi til varnar og getur dómari þá ákveðið vitnaleiðslu með úrskurði.

56. gr.

Dómari og aðrir þeir sem yfirheyra vitni skulu leiðbeina þeim sem kvaddir eru til vitnisburðar um þau atriði sem í 49.–55. gr. getur.

57. gr.

Dómari metur það hverju sinni hvort barn hafi náð þeim þroska að það beri slíkt skynbragð á málsatvik að vitnisburður þess um þau skipti máli. Sama hátt hefur dómari á um geðveika menn og þroskahefta.

58. gr.

1. Dómari gefur út kvaðningu til vitnis eftir því sem aðilar krefjast. Ákærandi annast að kvaðning verði birt skv. 1. mgr. 20. gr. fyrir vitni með þeim fyrirvara sem dómari ákveður, nema aðilar telji að vitni muni koma fyrir dóm án birtingar.
2. Ef vitni sinnir ekki að forfallalausni kvaðningu fyrir dóm til að gefa skýrslu getur dómari ákveðið að það megi færa það fyrir dóm með valdi. Einnig getur dómari af sjálfsdáðum úrskurðað vitni til greiðslu fésektar í ríkissjóð ef vitnið hefur verið kvatt fyrir dóm, að viðlagðri refsingu, og ekki sinnt kvaðningu án gildra forfalla.
3. Nú kemur vitni fyrir dóm en neitar að svara spurningu án þess að um undanþágu eða heimildarþrest sé að ræða og gerir dómari því þá sekt með sama hætti.

59. gr.

1. Dómari lætur vitni fyrst gera grein fyrir nafni sínu, kennitölu, stöðu og heimili. Síðan brýnir hann alvarlega fyrir vitninu skyldu þess til að skýra satt og rétt frá og draga ekkert undan sem máli skiptir. Enn fremur skýrir hann fyrir vitninu þá siðferðilegu ábyrgð og refsíábyrgð sem það kann að baka sér með vísvitandi eða gáleysislega röngum framburði.
2. Að svo búnu spyr dómari vitni um sakaratriði. Dómara er rétt að leggja fyrir vitni spurningar sem ákærandi og verjandi óska, en einnig getur hann gefið þeim kost á að spyrja vitni beint. Dómari skal gæta þess að spurningar hans og annarra séu ákveðnar, ekki tvíræðar eða veidandi, ekki særandi eða móðgandi framar en efni standa til og ekki sýnilega þýðingarlausar.
3. Nú hefur vitni eða aðrir áður gefið skýrslu fyrir lögreglumanni eða fyrir dómi í málinu og kynnir dómari þá slíkar skýrslur og önnur sakargögn ekki fyrir vitni fyrr en honum þykir

þess þörf til skýringar eða leiðréttingar skýrslu þess. Utanréttarvottorðum þess sem skylt er að koma fyrir sem vitni má dómari ekki veita viðtöku nema sérstaklega standi á, svo sem þegar ekki er kostur að fá vitni fyrir dóm til að gefa skýrslu.

4. Hvert vitni skal prófa sér og ekki láta önnur vitni hlýða á. Dómari getur þó ákveðið að samprófa vitni við sakborning og aðra ef á greinir.

5. Nú er dómþing háð fyrir opnum dyrum og spurning er svo löguð að svar við henni varðar einkahagi vitnis sjálfs eða annarra og getur dómari þá lagt spurningu skriflega fyrir vitni og leyft því að svara skriflega og bóka svarið, enda eigi vitni kost á að sannfæra sig um rétta bókun án þess að svarið sé lesið upp.

6. Dómari getur ákveðið að sakborningi verði vikið úr þinghaldi meðan skýrsla vitnis er tekin, ef þess er krafist, og dómari telur að nærvera sakbornings geti orðið vitninu sérstaklega til íþyngingar eða geti haft áhrif á framburð þess.

60. gr.

1. Ef dómari telur sérstaka ástæðu til eða aðili krefst þess getur dómari látið vitni staðfesta framburð sinn með eidi eða drengskaparheiti.

2. Ef vitni lýsir yfir því að það trúir á guð og að heit samkvæmt því samræmist trúarskoðunum þess skal það lyfta upp hægri hendi sinni og hafa upp eftir dómara þessi orð: Ég sver það og vitna til guðs míns að ég hef sagt það sem ég veit sannast og réttast og ekkert dregið undan.

3. Nú má ekki svo fara sem í 2. mgr. segir og festir vitni þá heit sitt með þeim hætti að það lyftir hægri hendi sinni og hefur upp eftir dómara þessi orð: Ég lýsi því yfir og legg við drengskap minn og heiður að ég hef sagt það sem ég veit sannast og réttast og ekkert dregið undan.

4. Ekki má heitfesta barn undir 15 ára aldri, þann sem er svo vitsmuna vant eða geðbillaður að hann ber ekki skyn á eða er ófær um að meta helgi eða þýðingu heitfestingar og loks ekki þann sem sakaður er eða ætla má að sakaður verði í því máli.

61. gr.

1. Dómari kannar af sjálfsdáðum öll atriði sem varða heimild vitnis eða skyldu til vitnisburðar og önnur atriði sem vitni varða.

2. Dómari úrskurðar ágreining um þau atriði sem í grein þessari segir. Yfirlýsing vitnis fyrir dómara um að úrskurður verði kærður til ædra dóms frestar framkvæmd úrskurðar.

62. gr.

Vitni skal greiða eftir kröfu þess og samkvæmt ákvörðun dómara útlagðan kostnað vegna rækslu vitnaskyldu og þóknun fyrir atvinnumissi, sem telja má vitni skipta nokkru máli, miðað við efnahag þess og aðstæður.

63. gr.

1. Dómari getur eftir ósk aðila eða af sjálfsdáðum dómkvatt kunnáttumenn, einn eða fleiri, til að framkvæma mats- eða skoðunargerðir í opinberu máli.

2. Ef maður hefur opinbera skipun eða löggildingu til að framkvæma mats- eða skoðunargerðir getur dómari eða aðili snúið sér beint til hans ef honum er skylt að framkvæma gerðina eða er fús til þess.

64. gr.

1. Dómari gefur ákæranda og sakborningi eða verjanda hans kost á að vera viðstaddir þegar dómkvaðning skal fara fram. Dómari gefur þeim færi á að benda á ákveðna menn til dómkvaðningar en er ekki bundinn við tilnefningu þeirra.

2. Í kvaðningu skal skýrt greina hvað meta eða skoða skuli. Þar skal og taka fram að hinir

dómkvöddu skuli vinna verk sitt af bestu vitund og semja um það skriflega skýrslu sem þeir megi vera viðbúnir að staðfesta fyrir dómi.

65. gr.

1. Það er borgaraleg skylda hverjum þeim sem skyldur er að bera vitni í máli að taka kvaðningu sem mats- eða skoðunarmaður í því máli.

2. Þann má ekki kveðja til mats eða skoðunar sem mundi vera vanhæfur sem dómari í því máli eða sem valdið gæti vanhæfi dómara ef úrskurða þyrfti um vitnisburð hans fyrir dómi.

3. Að öðru leyti en að framan greinir skal um mats- og skoðunargerðir farið eftir fyrirmælum laga um meðferð einkamála í héraði, eftir því sem við getur átt.

IX. KAFLI

Rannsókn.

66. gr.

1. Rannsókn opinberra mála er í höndum lögreglu nema öðru vísi sé mælt fyrir í lögum. Skal kærur um refsiverð brot og beiðnum um rannsókn beint til lögreglu eða ríkissaksóknara. Um verkaskiptingu Rannsóknarlögreglu ríkisins og lögreglu í einstökum umdæmum fer eftir fyrirmælum laga þar um og reglum settum samkvæmt þeim.

2. Lögregla skal hvenær sem þess er þörf hefja rannsókn út af vitneskju eða grun um að refsivert brot hafi verið framið hvort sem henni hefur borist kæra eða ekki. Ríkissaksóknari getur gefið fyrirmæli í þeim efnum.

3. Rannsókn skal fara fram svo sem tíðkast hefur út af mannlátum, mannhvörfum, eldsvoðum, slysum og öðrum óförum, enda þótt ekki liggi fyrir sérstakur grunur um refsivert atferli. Einnig skulu haldast sérreglur annarra laga um opinbera rannsókn.

67. gr.

Markmið rannsóknar er að afla allra nauðsynlegra gagna til þess að ákæranda sé fært að ákveða að henni lokinni hvort sækja skuli mann til sakar, svo og að afla gagna til undirbúnings málsmeðferðar.

68. gr.

Rannsaka skal og afla allra tiltækra gagna um verknað þann sem um er að ræða, svo sem stað og stund og öll nánari atvik, sem ætla má að skipt geti máli, leita þess sem grunaður er um brot, finna sjónarvotta og aðra sem ætla má að borið geti vitni, svo og að hafa upp á sýnilegum sönnunargögnum og munum sem hald skal leggja á skv. X. kafla. Þá skal rannsaka vettvang ef við á og yfirleitt öll ummerki sem kunna að vera eftir brot.

69. gr.

1. Sá sem fer með rannsókn (rannsóknari) tekur skýrslur af sakborningi og vitnum.

2. Ekki má prófa mann lengur en sex klukkustundir í einu, enda fái hann að öðru leyti nægilegan svefn og hvíld. Bókað skal hverju sinni hvenær prófun hefst og hvenær henni lýkur.

3. Spyrja skal hvern mann án nærveru annarra sakaðra eða vitna uns ástæða kann að vera til samprófunar.

4. Nú skal yfirheyra sakaðan mann yngri en 16 ára og skal þá tilkynna það barnaverndarnefnd sem getur sent fulltrúa sinn til að vera við yfirheyrsluna.

5. Nú skilur sá sem skýrslu gefur ekki íslensku og skal þá gætt ákvæða 13. gr., eftir því sem við á.

70. gr.

1. Rannsóknari leitar til kunnáttumanna þegar þörf er á sérfræðilegri rannsókn, svo sem blóðrannsókn og annarri læknisskoðun, efnafraeðilegri rannsókn, letur- og skriftarrannsókn, bókhaldsrannsókn o.s.frv.

2. Líksskoðun skal fram fara þegar rannsóknari telur það nauðsynlegt. Einnig skal láta kryfja lík, ef nauðsyn þykir, og skal leita úrskurðar dómara um krufningu nema nánasti venslamaður eða nánustu venslamenn hins látna leyfi.

71. gr.

1. Rannsökuð skulu þau atriði sem varða sakborning sjálfan, svo sem:

- aldur hans og skal, ef kostur er, sanna hann með fæðingarvottorði,
- persónulegar aðstæður hans, svo sem fjölskyldu- og heimilishagi, menntun, störf, efnahag o.s.frv.; skal einkum vanda rannsókn þessara atriða þegar ætla má að brot það, sem um er að ræða, varði fangelsi,
- hegðun hans og fyrri brot; um þessi atriði skal afla sakavottorðs og annarra gagna, svo sem endurrita fyrri dóma ef ástæða er til,
- þroska og heilbrigðisástand, andlegt og líkamlegt. Um þessi atriði skal afla vottorða læknis og sálfræðings ef ástæða er til. Ef vafi leikur á hvort ákvæði 15. eða 16. gr. almennra hegningarlaga eigi við um hagi sakbornings er rétt að láta hann sæta sérstakri geðrannsókn til þess að leidd verði í ljós atriði sem geri dómara fært að meta sakhæfi hans. Til þess þarf úrskurð dómara nema fyrir liggja ótvírætt samþykki sakbornings.

2. Rannsaka skal hugarfar sakbornings og afstöðu til brots (ásetning, gáleysi), hvatir hans til brots og tilgang og ef um tilraun er að ræða hvort hann hefur horfið sjálfkrafa frá henni. Ef fleiri en einn eru um brot skal eftir föngum rannsaka þátt hvors eða hvers um sig.

72. gr.

1. Rannsóknari semur skriflegar skýrslur um rannsóknaraðgerðir sínar og skulu skráðar þar skýrslur þeirra sem yfirheyrdir eru, athuganir rannsóknara sjálfs og annað það sem máli skiptir. Ef sérstaklega stendur á, svo sem við yfirheyrslu barns, er rannsóknara þó heimilt að hljóðrita skýrslu vitnis eða taka skýrslugjöf upp á myndband.

2. Við yfirheyrslu og aðrar rannsóknaraðgerðir skal rannsóknari hafa einn greinargóðan og trúverðugan vott, sé þess kostur.

73. gr.

1. Skylt er mönnum, ef þeir eru kvaddir til þess og þeir mega án hættu fyrir líf og heilsu sína, vandamanna sinna eða annarra, sem þeir eiga að annast, og án tilfinnanlegs atvinnutjóns, að veita rannsóknara lið í þarfir opinberrar rannsóknar. Svo er manni og undir sama skilorði skylt að láta í té muni sem hann ræður yfir í þarfir opinberrar rannsóknar, svo sem hús og flutningatæki. Greiða skal fyrir verk og annað sem látið er í té samkvæmt þessari grein og fer um það sem annan sakarkostnað.

2. Undanþegnir skyldunni eru nánustu vandamenn sakbornings sem greindir eru í 50. gr.

74. gr.

1. Ef þörf þykir á aðgerðum sem að lögum þarf til atbeina dómara meðan á rannsókn stendur getur sá sem stýrir rannsókn (lögreglustjóri, forstöðumaður rannsóknardeildar), svo og ríkissaksóknari, snúið sér til dómara með beiðni um slíkar aðgerðir. Sama á við um aðrar aðgerðir sem nauðsynlegar eru vegna máls, þar á meðal yfirheyrslur sakbornings eða vitnis þegar þeir sem yfirheyrdir eru neita að svara spurningum fyrir rannsóknara eða ef ætla má að ekki náist til vitnis þegar að málsmeðferð fyrir dómi kemur eða æskilegt þykir að taka skýrslu af vitni þegar í stað, svo sem ef um börn er að ræða.

2. Beiðni skal vera skrifleg eða borin upp munnlega á dómþingi. Beiðni fylgi nauðsynleg gögn og getur dómari krafist beiðanda um þau gögn eða þær aðgerðir sem hann telur nauðsynlegar áður en hann tekur beiðni til úrlausnar.

3. Ef dómari telur ekki efni til að taka beiðni til greina getur sá sem hana hefur gert krafist úrskurðar um synjunina.

4. Nú fer dómsaðgerð fram og sendir dómari þeim sem hennar hefur beiðst endurrit af henni svo fljótt sem kostur er.

75. gr.

Bera má undir dómara ágreining um lögmati rannsóknarathafna lögreglu eða ákæranda, svo og ágreining um réttindi sakbornings og málsvara hans, þar á meðal um ósk þeirra um tiltekna rannsóknaraðgerðir. Úrlausn dómara skal vera í úrskurðarformi ef þess er krafist.

76. gr.

1. Lögregla vísar frá kæru um brot ef ekki þykja efni til að byrja rannsókn út af henni. Hafi rannsókn byrjað getur lögregla einnig hætt henni ef ekki þykir grundvöllur til að halda henni áfram eða ef í ljós kemur að kera var ekki á rökum reist.

2. Nú er kæru vísað frá eða rannsókn hætt skv. 1. mgr. og er lögreglu þá skylt að tilkynna það kæranda hafi hann hagsmuna að gæta. Skal kæranda bent á að hann geti borið synjun um rannsókn undir ríkissaksóknara sem tekur fullnaðarákvörðun um hvort rannsókn skuli fara fram eða ekki.

3. Nú hefur rannsókn á hendur sökuðum manni verið hætt vegna þess að sakargögn hafa ekki þótt nægileg til ákæru og á þá ekki að taka rannsókn upp á ný gegn þeim manni nema ný sakargögn séu fram komin eða líklegt að þau komi fram.

4. Nú hefur rannsókn gegn sökuðum manni verið hætt og á hann þá rétt á vottorði rannsóknara eða ákæranda um það.

77. gr.

1. Nú telur rannsóknari rannsókn lokið og gögn komin fram sem geti leitt til saksóknar og sendir hann ríkissaksóknara þá rannsóknargögnum, nema hann megi sjálfur höfða mál skv. 28. gr. Með rannsóknargögnum sendir rannsóknari að jafnaði greinargerð um rannsóknina þar sem kemur fram samandregin lýsing á atriðum sem hann telur ákæru geta beinst að.

2. Ríkissaksóknari getur mælt fyrir um frekari rannsóknaraðgerðir ef hann telur þess þörf.

X. KAFLI

Hald á munum o. fl.

78. gr.

1. Leggja skal hald á muni ef ætla má að þeir hafi sönnunargildi í opinberu máli, ef þeirra hefur verið aflað á refsiverðan hátt eða ef ætla má að þeir kunni að verða gerðir upptækir. Til muna teljast skjöl.

2. Hverjum, sem löglega handtekur sakaðan mann, rannsakar vettvang, gerir leit í húsum eða annars staðar eða leit á mönnum, er rétt að leggja hald á muni sem þá finnast og telja má til sakargagna.

79. gr.

Nú vill vörsluhafi munar, sem hald er lagt á, ekki hlíta þeirri ákvörðun og skal honum þá bent á að hann geti borið ágreiningsefnið undir dómara. Slík krafa frestar þó ekki haldlagningunni.

80. gr.

1. Hald má leggja á bréf, símskeyti og aðrar sendingar sem eru í vörslum Pósts og síma, enda sé það gert vegna rannsóknar út af broti sem varðað getur þyngri refsingu en sektum. Hafi sendandi og viðtakandi ekki verið staddir við haldlagningu skal hún tilkynnt þeim svo fljótt sem verða má, þó þannig að það skaði ekki frekari rannsókn málsins. Rannsókn á efni og innihaldi slíkra sendinga má einungis fara fram samkvæmt úrskurði dómara.

2. Hald verður ekki án undangengins dómsúrskurðar lagt á prentað mál til undirbúnings upptöku samkvæmt ákvæðum laga um prentrétt.

81. gr.

Skrá skal þá muni sem hald er lagt á og varðveita þá með tryggilegum hætti. Eftir kröfu þess sem lætur muni af hendi skal láta honum í té afrit af skránni eða annars konar fullnægjandi kvittun.

82. gr.

Aflétta skal haldi þegar þess er ekki lengur þörf og í síðasta lagi þegar máli er endanlega lokið, nema um sé að ræða:

- a. muni sem gerðir hafa verið upptækir með dómi,
- b. muni sem aflað hefur verið með refsiverðum hætti og afhentir hafa verið þeim sem tilkall eiga til þeirra,
- c. gögn sem lögð hafa verið fram í dómi, nema sá sem afhendingar krefst þurfi á gagni að halda til að ná rétti sínum eða afstýra réttindamissi.

83. gr.

Í þarfir rannsóknar má loka herbergjum eða húsum, afgirða ákveðin svæði eða varna mönnum för um þau, gefa út bann við að fara með muni af ákveðnum stað eða svæði o.s.frv.

84. gr.

Fari maður með starfa og brýtur öryggisreglur sem hafa verið settar um hann skal rannsóknari til bráðabirgða varna honum að rækja starfann, m.a. með því að taka af honum atvinnuskírteini, stöðva farartæki hans, loka starfshýsi hans eða með öðrum viðeigandi hætti ef það er nauðsynlegt til að afstýra hættu eða ef brot er stórfellt.

85. gr.

1. Til tryggingar greiðslu sektar, skaðabóta, sakarkostnaðar og upptöku getur ákærandi krafist kyrrsetningar á eignum sakbornings ef hætta þykir á að þeim verði ella skotið undan eða þær glatist eða rýrni að mun.

2. Um framkvæmd og þýðingu kyrrsetningar samkvæmt grein þessari fer sem um kyrrsetningu fjármuna almennt, með þeim undantekningum að tryggingu þarf ekki að setja, mál þarf ekki að höfða til staðfestingar kyrrsetningu, stimpilgjald og þinglýsingar skal ekki greiða fyrir ráðstafanirnar og um ábyrgð á kyrrsetningu fer eftir almennum skaðabótareglum.

3. Kyrrsetning fellur niður ef ákærði hefur verið sýknaður með endanlegum dómi af greiðslu sektar, skaðabóta og sakarkostnaðar eða upptaka eigna hefur ekki verið dæmd. Sama á við ef saksókn hefur verið felld niður eða rannsókn leiðir ekki til saksóknar. Sakborningur á þá heimtingu á að honum verði að kostnaðarlausu fengin umráð yfir hinum kyrrsettu verðmætum og felldar verði úr gildi þær ráðstafanir sem gerðar hafa verið til verndar kyrrsetningunni. Kyrrsetning fellur á sama hátt niður ef sakborningur innir af hendi þær greiðslur sem kyrrsetning á að tryggja.

86. gr.

Með þeim skilyrðum, sem greind eru í 87. gr., er heimilt í þágu rannsóknar:

- a. að leggja fyrir yfirvöld að leyfa að hlustað sé á eða tekin séu upp símtöl við tiltekinn síma eða tekin séu upp önnur fjarskipti við tiltekið fjarskiptatæki,
- b. að fá upplýsingar hjá yfirvöldum um símtöl við tiltekinn síma eða fjarskipti við tiltekið fjarskiptatæki,
- c. að taka upp samtöl eða nema annars konar hljóð eða merki með því að nota til þess sérstaka hljóðupptökutækni eða sambærilega tækni án þess að þeir sem í hlut eiga viti af því,
- d. að taka myndir, hvort sem er ljósmyndir eða kvikmyndir, án þess að þeir sem myndaðir eru viti af því.

87. gr.

1. Til aðgerða sem taldar eru upp í 86. gr. þarf úrskurð dómara nema umráðamaður og eiginlegur notandi síma eða fjarskiptatækis samþykki þær. Í úrskurði skal m.a. taka fram hvaða tiltekinn síma eða fjarskiptatæki sé um að ræða, sbr. a- og b-lið, hvar og með hverjum hætti samtöl, hljóð eða merki skulu numin eða myndir teknar, sbr. c- og d-lið. Í úrskurði skal setja aðgerð ákveðin tímamörk.

2. Eftirfarandi skilyrði verða að vera fyrir hendi svo gripið verði til aðgerða skv. 86. gr.:

- a. að ástæða sé til að ætla að upplýsingar, sem skipt geta miklu fyrir rannsókn máls, fáið með þessum hætti,
- b. að rannsókn beinist að broti sem varðað getur að lögum átta ára fangelsi eða ríkir almannahagsmunir eða einkahagsmunir krefjst þess.

3. Heimilt er að taka upp hljóð og taka myndir í þágu rannsóknar á almannafæri eða á stöðum sem almenningur á aðgang að án þess að skilyrðum 1. og 2. mgr. sé fullnægt.

88. gr.

1. Upptökur af símtölum, hljóðupptökur, myndir eða annað, sem aflað er á grundvelli 86. gr., skal eyðileggja jafnskjótt og þeirra er ekki lengur þörf í þágu máls, enda hafi þau gögn ekki verið lögð fram í dómi.

2. Þegar aðgerð skv. 86. gr. er lokið skal þeim sem aðgerð beinist að, þar á meðal sakborningi og eiganda eða umráðamanni síma eða fjarskiptatækis, birtur úrskurður um hana eða tilkynnt hún og skal það gert svo fljótt sem verða má, þó þannig að það skaði ekki frekari rannsókn málsins.

XI. KAFLI

Leit.

89. gr.

1. Heimilt er að leita í húsum sakbornings, geymslustöðum, hirslum, skipum og öðrum farartækjum í því skyni að handtaka hann, rannsaka ummerki brots eða hafa uppi á munum eða gögnum sem hald skal leggja á.

2. Leita má hjá öðrum mönnum en sökuðum þegar brot hefur verið framið þar eða sakaður maður handtekinn. Einnig ef gildar ástæður eru til að ætla að sakborningur haldi sig þar eða þar sé að finna muni eða gögn sem hald skal leggja á.

90. gr.

1. Leit skv. 89. gr. skal ákveðin með úrskurði dómara nema sá sem í hlut á samþykki hana.

2. Rannsóknari má þó leita án dómsúrskurðar ef brýn hætta er á að bið eftir úrskurði valdi sakarspjöllum. Leita má án úrskurðar að manni sem handtaka skal ef honum er veitt eftirför eða hætta er á að hann komi sér undan ef beðið er dómsúrskurðar.

91. gr.

Í húsakynnum, sem eru opin almenningi og í húsum þar sem lausungarlýður og brotamenn venja komur sínar, má leita, ef þörf þykir, þótt ekki sé fullnægt skilyrðum 89. og 90. gr.

92. gr.

1. Leita má á sakborningi ef nauðsynlegt þykir til að taka af honum gögn eða muni sem hald skal leggja á. Leiki grunur á að maður feli innvortis muni eða efni sem hald skal leggja á er heimilt að framkvæma leit, að fengnu álitni læknis. Þá má taka blóð- og þvagsýni úr sakborningi og framkvæma á honum aðra þá líkamsrannsókn í þágu rannsóknar sem gerð verður á honum að meinalausu. Enn fremur má taka af honum fingraför og myndir í þágu rannsóknar.

2. Leita má á öðrum en sakborningi ef ástæða er til að ætla að hann hafi á sér gögn eða muni sem hald skal leggja á.

93. gr.

1. Leit og líkamsrannsókn skv. 92. gr. skal ákveðin í úrskurði dómara, nema sá sem í hlut á samþykki hana.

2. Rannsóknara er þó rétt að leita án dómsúrskurðar ef brýn hætta er á að bið eftir úrskurði valdi sakarspjöllum.

94. gr.

1. Lögreglumenn stjórna leit samkvæmt ákvæðum þessa kafla.

2. Húsráðanda eða umráðamanni staðar, þar sem leit fer fram, skal kynnt heimild til húsleitar og veittur kostur á að vera viðstaddur húsleit, ef unnt er, en ef hann er fjarri skulu heimilismenn til kvaddir. Þeim má víkja brott af leitarstað trufla þeir eða hindri leitina.

3. Við leit skal gæta þeirrar varfærni og hlífðar sem samræmist markmiði hennar. Ekki skal gera húsleit að næturþeli nema mjög brýn nauðsyn sé á og sakarefni stórfellt. Leit innan klæða skal gerð af manni sem er sama kyns og sá sem leitað er á.

4. Leit innvortis, taka blóðsýnis og aðrar samsvarandi aðgerðir skulu framkvæmdar af lækni eða hjúkrunarfræðingi.

95. gr.

Sá sem stýrir leit skal skrá skýrslu um hana og komi þar fram hvernig leit fór fram og samkvæmt hvaða heimild, hverjir voru viðstaddir og hvern árangur leitin bar.

96. gr.

Haldast skulu sérákvæði í lögum um húsleit og líkamsleit, svo og um líkamsrannsóknir.

XII. KAFLI

Handtaka.

97. gr.

1. Lögreglumönnum er rétt að handtaka mann ef rökstuddur grunur er á að hann hafi framið brot sem sætt getur ákæru, enda sé handtaka nauðsynleg til að koma í veg fyrir áframhaldandi brot, tryggja návist hans og öryggi eða koma í veg fyrir að hann spilli sönnunargögnum.

2. Sams konar heimild hefur hver sá sem stendur mann að broti sem sætt getur ákæru og varðað getur refsivist. Afhenda skal hinn handtekna lögreglunni tafarlaust ásamt upplýsingum um ástæðu handtökunnar og hvenær hún fór fram.

3. Ef uppöt verður sem hefur í för með sér líkamsmeiðingar eða stórfelld eignaspjöll

eða hættu á slíku, svo og þegar margir menn hafa tekið þátt í óeirðum, sem leitt hafa til manntjóns eða meiri háttar líkamsmeiðinga, og ekki verður með vissu bent á hinn seka eða hina seku, er lögreglunni heimilt að handtaka hvern þann sem nærstaddur er og ástæða er til að gruna um refsiverða þátttöku í brotinu.

98. gr.

Lögreglumönnum er enn fremur rétt að handtaka mann:

- a. ef hann á að afplána refsingu,
- b. ef hann hefur leyfislaust vikið úr refsivist eða gæslu eða rofið bann við för af ákveðnu svæði,
- c. ef rökstuddur grunur leikur á að hann hafi rofið í verulegum atriðum skilyrði sem honum hafa verið sett í skilorðsbundnum dómi, reynslulausn eða náðun,
- d. ef hann hefur ekki að forfallalausn sinnt fyrirfalli skv. 120. gr. eða gegnt kvaðningu til að gefa skýrslu í opinberu máli,
- e. ef hann ærist á almannafæri eða veldur þar hneyksli eða hættu á óspektum,
- f. ef hann hefur hér ekki landvistarleyfi.

99. gr.

1. Eftir ósk ríkissaksóknara eða lögreglu getur dómari ákveðið handtöku. Slík handtökuskipun skal vera skrifleg og tilgreina deili á þeim sem handtaka skal og ástæður handtöku.

2. Handtökuskipun dómara má birta opinberlega og skora á hvern sem er að framkvæma hana, ef svo stendur á sem í a-lið 98. gr. segir, eða ef ókunnugt er um dvalarstað þess, sem handtaka skal, og brot getur varðað refsivist.

100. gr.

Alþingsmann má ekki taka fastan samkvæmt fyrirmælum 97. gr. meðan Alþingi stendur nema hann sé staðinn að glæp.

101 gr.

1. Við handtöku skal þess gætt að baka hinum handtekna ekki óþægindi frammar en nauðsyn ber til.

2. Leita má á handteknum manni og taka til varðveislu muni sem hann hefur á sér. Skila skal þeim aftur þegar handtöku lýkur, nema hald á munum sé ákveðið samkvæmt reglum X. kafla.

3. Þess ber að gæta eftir föngum að maður, sem handtekinn hefur verið, geti ekki unnið tjón á sjálfum sér eða öðrum.

102. gr.

Mann sem tekinn er fastur skal leiða fyrir dóm án undandrátta, enda sé hann ekki látinn laus eða færður aftur í gæslu eða refsivist sem hann á að sæta.

XIII. KAFLI

Gæsluvarðhald og skyldar ráðstafanir.

103. gr.

1. Sakborningur verður því aðeins úrskurðaður í gæsluvarðhald að fram sé kominn rökstuddur grunur um að hann hafi framið verknað sem fangelsisrefsing er lögð við, enda hafi hann náð 15 ára aldri. Auk þess verður að vera fyrir hendi eitthvert eftirtalinna skilyrða:

- a. að ætla megi að sakborningur muni torvela rannsókn málsins, svo sem með því að afmá merki eftir brot, skjóta undan munum eða hafa áhrif á vitni eða samseka,

- b. að ætla megi að hann muni reyna að komast úr landi eða leynast eða koma sér með öðrum hætti undan málsókn eða fullnustu refsingar,
- c. að ætla megi að hann muni halda áfram brotum meðan máli hans er ekki lokið,
- d. að telja megi gæsluvarðhald nauðsynlegt til að verja aðra fyrir árásum sakbornings eða hann sjálfan fyrir árásum eða áhrifum annarra manna.

2. Einnig má úrskurða mann í gæsluvarðhald þótt skilyrði skv. a–d liðum 1. mgr. sé ekki fyrir hendi ef sterkur grunur er um að hann hafi framið afbrot sem að lögum getur varðað 10 ára fangelsi, enda sé brotið þess eðlis að ætla megi varðhald nauðsynlegt með tilliti til almannahagsmuna.

104. gr.

Alþingismann má ekki úrskurða í gæsluvarðhald meðan Alþingi er háð eða meðan á fundafrestun stendur, enda hafi hún ekki verið ákveðin í senn lengur en 14 daga. Þetta gildir þó ekki ef hann hefur verið staðinn að glæp.

105. gr.

1. Þegar maður kemur fyrir dóm og krafa er gerð um að hann verði settur í gæsluvarðhald kynnir dómari honum kröfuna og ber undir hann sakarefnið. Sakborningi eða verjanda hans skal gefinn kostur á að tjá sig um kröfuna í stuttu máli. Dómari skal að jafnaði leggja úrskurð á kröfuna í sama þinghaldi, en heimilt er þó að fresta uppkvaðningu úrskurðar í allt að sólarhring frá þeim tíma sem sakborningur kom fyrir dóm.

2. Gæsluvarðhaldi skal markaður ákveðinn tími. Sá sem krafist hefur gæsluvarðhalds skal láta sakborning lausan þegar ástæður til gæslu eru ekki lengur fyrir hendi. Gæsluvarðhald verður ekki framlengt nema til komi nýr dómsúrskurður.

106. gr.

Gæsluvarðhaldi lýkur þegar dómur hefur verið kveðinn upp í málinu. Eftir kröfu ákæranda getur dómari þó úrskurðað að gæsluvarðhald skuli haldast meðan á fresti skv. 1. mgr. 153. gr. stendur, svo og meðan mál er til meðferðar fyrir æðra dómi, ef því er að skipta.

107. gr.

Ef sakborningur er ekki viðstaddur þegar gæsluvarðhaldsúrskurður er kveðinn upp skal birta hann með venjulegum hætti samkvæmt reglum 20. gr. Ef krafist er skal láta í té endurrit af úrskurði ekki síðar en sólarhring þar frá.

108. gr.

1. Gæsluvarðhaldsfangar skulu sæta þeirri meðferð sem nauðsynleg er til þess að gæslan komi að gagni og góð regla haldist í gæslunni, en varast skal að beita þá hörku eða harðýðgi. Um gæsluna gilda annars þessar reglur:

- a. gæsluföngum er heimilt að útvega sér sjálfir og taka við fæði og öðrum persónulegum nauðsynjum, þar á meðal fatnaði,
- b. gæslufangar skulu því aðeins látnir vera í einrúmi að rannsóknarnauðsynjar krefji, en þó skulu þeir ekki gegn vilja sínum hafðir með öðrum föngum,
- c. gæslufangar eiga rétt á heimsóknum; þó getur sá sem rannsókn stýrir bannað heimsóknir ef nauðsyn ber til í þágu rannsóknar; rétt er þó að verða við óskum gæslufanga um að hafa samband við lækni eða prest, ef þess er kostur; um rétt verjanda til viðtals við gæslufanga fer eftir 42. gr.,
- d. gæslufangar mega senda og taka við bréfum og öðrum skjölum; þó getur sá sem rannsókn stýrir látið athuga efni bréfa eða annarra skjala og kyrrsett þau ef nauðsyn ber til í þágu rannsóknar; gera skal sendanda viðvart um kyrrsetningu, ef því er að skipta,

- e. gæslufangar mega lesa dagblöð og bækur, svo og fylgjast með útvarpi; þó getur sá sem rannsókn stýrir takmarkað aðgang gæslufanga að fjölmiðlum ef nauðsyn ber til í þágu rannsóknar,
  - f. gæsluföngum er, eftir því sem unnt er, heimilt að útvega sér vinnu meðan á gæsluvarðhaldi stendur.
2. Dómsmálaráðherra skal setja nánari reglur um tilhögun gæsluvarðhaldsvistar í reglugerð, þar á meðal um nánari framkvæmd þeirra atriða sem í 1. mgr. getur.

109. gr.

1. Nú kemur til greina að setja mann í gæsluvarðhald samkvæmt heimild í b-lið 1. mgr. 103. gr. og getur dómari þá, ef hann telur það nægilegt, ákveðið að sakborningur haldi frelsi sínu gegn því að hann setji tryggingu. Dómari ákveður fjárhæð tryggingar. Hún skal sett í reiðufé, en dómari getur þó tekið gild verðbréf, ábyrgð innlánsstofnunar eða sjálfskuldarábyrgð annarra manna. Yfirlýsingu um tryggingu eða ábyrgð skal skrá í þingbók, sem hlutadeigendur undirrita, eða gefa út sérstakar skriflegar yfirlýsingar. Dómari sér um vörslur verðmæta, sem sett eru að tryggingu, og gerir nauðsynlegar ráðstafanir til verndar tryggingunni.

2. Tryggingarfé skal vera fyrirgert til ríkissjóðs ef sakborningur rýfur skilyrði þau sem tryggingin er sett fyrir. Skal það koma greinilega fram í bókun eða yfirlýsingu um trygginguna.

3. Trygging eða ábyrgð fellur niður ef sakborningur heldur þá skilmála sem trygging er sett fyrir. Sama á við ef sakborningur verður allt að einu settur í gæsluvarðhald, hann andast, rannsókn lýkur án málshöfðunar og þegar málinu er endanlega lokið.

110. gr.

Í stað gæsluvarðhalds, svo og endranær ef nauðsyn ber til, getur dómari, hvort sem trygging er sett eða ekki, lagt fyrir sakborning að halda sig á ákveðnu svæði (sveitarfélagi, umdæmi o.s.frv.), bannað honum brottför af landinu eða mælt fyrir um vistun hans á sjúkrahúsi eða víðeigandi stofnun.

XIV. KAFLI

Saksókn og undirbúningur málsmeðferðar.

111. gr.

Sérhver refsiverður verknaður skal sæta ákæru, nema annað sé sérstaklega ákveðið í lögum.

112. gr.

Þegar ákærandi hefur fengið gögn máls í hendur og gengið úr skugga um að rannsókn sé lokið athugar hann hvort sækja skuli mann til sakar eða ekki. Ef hann telur það sem fram er komið ekki nægilegt eða líklegt til sakfellis lætur hann við svo búið standa, en ella leggur hann málið fyrir dóm skv. 116. gr.

113. gr.

1. Falla má frá saksókn þegar beita má ákvæðum almennra hegningarlaga um frestun ákæru. Enn fremur fellur málsókn niður ef sakborningur gengst undir viðurlög skv. 115. gr., nema svo standi á sem þar segir í 6. mgr.

2. Einnig má falla frá saksókn þegar svo stendur á sem hér segir:

- a. ef brot er mjög smávægilegt,
- b. ef sakborningur virðist vera ósakhæfur og ekki er nauðsynlegt að gera kröfu um að hann verði beittur öryggisráðstöfunum samkvæmt fyrirmælum almennra hegningarlaga,
- c. ef brot hefur valdið sakborningi sjálfum óvenjulegum þjáningum og málsókn þykir ekki brýn af almennum refsivörsluáæðum,

- d. ef sækja á mann til sakar í einu máli út af fleiri brotum er heimilt að falla frá saksókn út af brotum sem ætla má að skipti engu eða óverulegu máli við ákvörðun viðurlaga; enn fremur má falla frá saksókn ef svo stendur á sem í 78. gr. almennra hegningarlaga segir og ætla verður að ekki yrði um frekari refsingu að ræða þótt sakfelld yrði,
- e. ef nauðung eða fjárkúgun hefur verið framin með hótun um kærufyrir refsivert athæfi er heimilt að falla frá saksókn fyrir það brot ef það er ekki því stórfelldara,
- f. ef sérstaklega stendur á og telja verður að almannahagsmunir krefjist ekki málshöfðunar.

3. Ef ríkissaksóknari telur ástæðu til að falla frá saksókn, en telur vafa leika á heimild sinni til þess, getur hann óskað eftir að dómsmálaráðherra geri tillögu til forseta Íslands um niðurfall saksóknar samkvæmt ákvæðum 29. gr. stjórnarskrár.

4. Í málum þar sem lögreglustjóri fer með ákærvald skal hann, ef hann telur að til greina komi að falla frá saksókn samkvæmt fyrir mælum b–f-liða 2. mgr., senda ríkissaksóknara málið með tillögum sínum.

114. gr.

Nú fellur mál niður skv. 112. gr. eða fallið er frá saksókn skv. 113. gr. og skal þá ákærandi tilkynna það sakborningi og ef því er að skipta þeim sem misgert hefur verið við. Í tilkynningu skal tiltekið við hverja lagaheimild sú ákvörðun styðjist.

115. gr.

1. Nú stendur lögreglumaður vegfaranda að broti gegn umferðarlögum eða lögreglu-samþykkt og hann telur að refsing muni ekki fara fram úr sekt að tiltekinni fjárhæð sem dómsmálaráðherra ákveður í reglugerð eftir tillögu ríkissaksóknara. Getur lögreglumaður þá gefið sakborningi kost á að greiða hæfilega sekt sem greiðist þegar í stað eða innan tiltekins tíma. Ef sekt er greidd innan tiltekins tíma fellur málsókn niður, en greiðist sekt ekki fellur ákvörðun lögreglumanns úr gildi og fer þá ákvörðun um saksókn eftir almennum reglum.

2. Nú berst lögreglustjóra kæra um brot, sem hann hefur ákærvald um skv. 28. gr., og hann telur viðurlög við brotinu ekki fara fram úr sviptingu ökuleyfis allt að einu ári, upptöku eigna eða sekt að tiltekinni fjárhæð sem dómsmálaráðherra ákveður í reglugerð eftir tillögu ríkissaksóknara. Getur lögreglustjóri þá bréfléga, innan mánaðar frá því honum barst kærán, gefið sakborningi kost á að ljúka málinu með því að gangast undir hæfileg viðurlög með undirskrift sinni. Gangist sakborningur undir ákvörðun viðurlaga hafa þau málalok sama gildi um ítrekunaráhrif og dómur, ef því er að skipta. Synji sakborningur þessum málalokum eða sinni þeim ekki skal tekin ákvörðun um saksókn eftir almennum reglum.

3. Nú hefur sakborningur gengist skriflega undir ákvörðun sektar skv. 2. mgr. en ekki greitt hana og getur þá lögreglustjóri, ef hann svo kys, krafist fullnustu hennar með aðför fremur en að ákveða saksókn vegna brotsins. Um aðförina fer þá eftir fyrir mælum aðfararlaga um aðför eftir sátt sem komist hefur á fyrir yfirvaldi.

4. Ríkissaksóknari lætur lögreglustjórum í té skrá yfir brot, sem heimild skv. 1. og 2. mgr. nær til, ásamt leiðbeiningum um sektarfjárhæð og önnur viðurlög fyrir hverja tegund brots. Ríkissaksóknari á rétt á að fá skýrslur um málalok skv. 2. mgr. eftir þeim reglum sem hann ákveður.

5. Dómsmálaráðherra getur sett nánari reglur um bókhald og meðferð mála samkvæmt þessari grein.

6. Nú telur ríkissaksóknari að saklaus maður hafi verið látinn gangast undir viðurlög samkvæmt þessari grein eða að málalok hafi verið fjarstæð að öðru leyti og getur hann þá innan mánaðar frá því að honum barst vitneskja um þau fellt gerðina úr gildi, enda sé þá ekki liðið ár frá málalokum.

116. gr.

1. Ákærandi höfðar opinbert mál með útgáfu ákæru. Í henni skal greina:
- þann dómstól sem málið er höfðað fyrir,
  - nafn ákærða, heimilsfang og kennitölu eða fæðingardag,
  - hvert brotið sé sem ákært er út af, hvar og hvenær það er talið framíð, heiti þess að lögum og önnur skilgreining og loks heimfærslu þess til laga og stjórnvaldsfyrirmæla, ef því er að skipta,
  - kröfur um refsingu og önnur viðurlög, svo sem sviptingu réttinda og upptöku eigna, þó ekki kröfu um greiðslu sakarkostnaðar.
2. Í ákæru skal einnig tilgreina ótvírætt kröfur borgararéttarlegs eðlis skv. XX. kafla laga þessara, sbr. þó 171. gr.

117. gr.

1. Hvorki má dæma ákærða fyrir aðra hegðun en þá sem í ákæru greinir né heldur dæma aðrar kröfur á hendur honum. Rétt er þó að dæma áfall á hendur ákærða þótt aukaatriði brots, svo sem staður og stund þess, séu ekki skýrt eða rétt greind, enda telji dómari að vörn hafi ekki verið áfátt þess vegna. Dómari getur gefið ákæranda og ákærða eða verjanda færi á að tjá sig um sakaratriði að þessu leyti, ef þurfa þykir. Dómara er og rétt með sömu skilyrðum að dæma eftir öðrum refsíákvæðum en í ákæru segir, þó aldrei aðrar kröfur en þar greinir.
2. Að öðru leyti en segir í 1. mgr. er dómari óbundinn af kröfum aðila og yfirlýsingum, nema þær séu borgararéttarlegs eðlis. Ekki skiptir máli hvenær yfirlýsingar koma fram undir rekstri máls.

118. gr.

1. Ákærandi getur breytt eða aukið við ákæru með útgáfu framhaldsákæru til að leiðrétta augljósar villur eða ef nýjar upplýsingar gefa tilefni til. Framhaldsákæru skal gefa út ekki síðar en þremur vikum eftir að þörfin á henni er kunn.
2. Ákærandi getur fram til þess að dómur gengur afturkallað ákæru sem hann hefur gefið út.

119. gr.

1. Þegar ákæra hefur verið gefin út á hendur manni nefnist hann ákærði og málið: Ákæruvaldið gegn N.N.
2. Ákæra skal send héraðsdómi ásamt gögnum málsins í nægilega mörgum eintökum að mati dómara. Ákærandi tilkynnir jafnframt dómara hver fari með málið af hálfu ákæruvaldsins. Nú er ljóst að farið skuli með mál eftir 129. gr. og skal ákæru þá fylgja skrá yfir þau sönnunargögn sem ákærandi óskar eftir að fram verði færð við málsmeðferðina, svo og hvaða vitni verði leidd.
3. Þegar héraðsdómara hefur borist ákæra athugar hann hvort þeir ágallar séu á málatilbúnaði að máli skuli þegar vísað frá dómi af sjálfsdáðum, svo sem vegna þess að rannsókn hafi verið svo áfátt að augljóslega fari í bága við 67. gr. og ekki verði úr bætt við meðferð málsins, að krafa hafi ekki komið fram um málshöfðun ef því er að skipta, að þann sem gefið hefur út ákæru bresti vald til þess, að mál sé höfðað á röngu varnarþingi o.s.frv. Ef svo stendur á gefur hann ekki út fyrirskall skv. 120. gr., en endursendir málið ásamt stuttum rökstuðningi fyrir ákvörðun sinni. Ákæranda er jafnan heimilt að krefjast úrskurðar héraðsdómara um synjun þess að fyrirskall verði gefið út.

120. gr.

1. Ef dómari telur samkvæmt athugun sinni á málatilbúnaði að skilyrði séu til að taka mál til meðferðar ákveður hann í samráði við ákæranda stað og stund þinghalds þar sem málið verður þingfest. Jafnframt gefur hann út svo fljótt sem verða má fyrirskall á hendur ákærða

sem greini stað og stund þingfestingar ásamt áskorun til ákærða um að sækja þing. Telji dómari skilyrði til að mál verði dæmt að ákærða fjarstöddum, sbr. 1. mgr. 126. gr., skal þess skilmerkilega getið í fyrirkalli að fjarvist ákærða kunni að verða metin til jafns við viðurkenningu hans og að dómur gangi um málið þótt hann sæki ekki þing, auk þess að heimildir til áfrýjunar slíks dóms séu takmarkaðar, sbr. 150. gr. Ella skal þess getið í fyrirkalli að lögregla megi færa ákærða fyrir dóm, með valdi ef með þarf, ef hann sinnir því ekki.

2. Þegar dómari hefur gefið út fyrircall skv. 1. mgr. sendir hann það ásamt ákæru til lögreglustjórans í því umdæmi þar sem ákærði hefst við, en lögreglustjóri annast birtingu ákæru og fyrirkalls fyrir ákærða skv. 20. gr. með þeim fyrirvara sem dómari hefur ákveðið í fyrirkalli.

3. Birting ákæru og fyrirkalls skal hafa farið fram innan fjögurra vikna frá útgáfudegi ákæru, nema sérstakar ástæður hamli birtingu. Ákærði skal spurður hvort hann óski eftir verjanda og þá hverjum ef því er að skipta. Skal afstöðu ákærða getið í vottorði um birtinguna. Ákærði getur þó frestað að taka ákvörðun um verjanda þar til málið er þingfest.

4. Lögreglustjóri endursendir dómara ákæru og fyrircall að birtingu lokinni.

121. gr.

Hafi ákærði óskað eftir skipun verjanda við birtingu ákæru og fyrirkalls skal dómari taka ákvörðun um skipunina skv. VI. kafla laga þessara. Dómari sendir verjanda afrit af gögnum málsins og tilkynnir honum hvenær málið verði þingfest.

XV. KAFLI

Málsmeðferð í héraði.

122. gr.

1. Mál er þingfest þegar dómari leggur ákæru og önnur gögn málsins fram á dómþingi. Þingfesta má mál þótt fyrircall hafi ekki verið gefið út ef ákærði sækir þing.

2. Við þingfestingu máls skal ákærði spurður hvort hann játi efni ákæru rétt og honum eftir atvikum kynnt efni framlagðra skjala ef hann er viðstaddur. Ella skal það gert í þinghaldi þegar ákærði kemur fyrst fyrir dóm eftir þingfestingu máls.

3. Hvenær sem er eftir þingfestingu máls getur dómari vísað því frá dómi með úrskurði þótt engin krafa hafi komið fram um það ef hann telur svo bersýnilega annmarka á því, sem ekki verði bætt úr undir rekstri þess, að dómur verði ekki kveðinn upp um efni þess. Áður en máli verður vísað frá dómi skal ákærandi þó gefinn kostur á að tjá sig um málefnið, svo og ákærða hafi hann sótt þing í málinu.

123. gr.

1. Sæki ákærandi ekki þing verður máli ekki lokið eða skýrslur teknar fyrir dómi, en dómari ákveður þá nýtt þinghald.

2. Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. getur dómari ákveðið að ljúka máli þótt ákærandi sæki ekki þing ef ákærði kemur fyrir dóm og skilyrði eru til að ljúka því skv. 1. mgr. 124. gr. eða 125. gr., enda hafi ákærandi þá mætt við þingfestingu málsins og ekki mótmælt að því yrði lokið með þessum hætti.

124. gr.

1. Ef ákærði sækir þing og játar brot má ákærandi gefa honum kost á að ljúka máli með því að hann gangist undir sekt sem greiðist innan tiltekins tíma að viðlagðri vararefsingu, ásamt sakarkostnaði. Fallist ákærði skriflega á slík málalok, ákærandi mótmælir þeim ekki og dómari telur viðurlög hæfileg getur dómari lokið máli með ákvörðun sinni um þau viðurlög og hefur hún sama gildi og dómur, þar á meðal um ítrekunaráhrif ef því er að skipta. Með

sama hætti má og leysa úr kröfu á hendur ákærða um sviptingu réttar til að stýra vélknúnu farartæki, svo og kröfu um upptöku eigna.

2. Nú telur ríkissaksóknari að saklaus maður hafi fallist á viðurlög skv. 1. mgr. eða að ákærði hafi verið látinn undirgangast fjarstæð málalok að öðru leyti og getur ríkissaksóknari þá kært málið til æðra dóms til ónýtingar á ákvörðuninni.

125. gr.

Nú verður máli ekki lokið skv. 124. gr. og ákærði er einungis saksóttur fyrir brot sem getur ekki varðað að lögum þyngri refsingu en átta ára fangelsi, hann játar skýlaust alla þá háttsemi sem honum er gefin að sök og dómari telur ekki ástæðu til að draga í efa að játning sé sannleikanum samkvæm. Tekur dómari þá málið þegar til dóms nema ákærandi mótmæli því og þarf þá ekki að færa fram önnur sönnunargögn. Ef aðilar óska skal þeim þó gefinn kostur á að tjá sig í stuttu máli um lagaatriði máls og ákvörðun viðurlaga áður en það er tekið til dóms.

126. gr.

1. Nú kemur ákærði ekki fyrir dóm þótt honum hafi verið löglega birt fyrirfall og þess getið í því að mál kunni að vera dæmt að honum fjarstöddum, sbr. 1. mgr. 120. gr., og má þá leggja dóm á málið ef dómari telur framlögð gögn nægileg og svo stendur á:

- a. að brot þykir ekki varða þyngri viðurlögum en sekt, upptöku eigna og sviptingu réttinda eða
- b. að ákærði hefur áður komið fyrir dóm og játad skýlaust alla þá háttsemi sem honum er gefin að sök og dómari telur ekki ástæðu til að draga í efa að játning sé sannleikanum samkvæm, enda verði ekki dæmd þyngri refsing en sex mánaða fangelsi.

2. Nú hefur máli verið lokið með dómi skv. 1. mgr. og getur ákærði þá krafist þess að það verði endurupptekið til nýrrar meðferðar í héraði ef hann sannar að hann hafi haft lögmæt forföll og ekki verið unnt að tilkynna það í tíma eða fyrirfall skv. 120. gr. hafi ekki borist honum í tæka tíð.

3. Krafa um endurupptöku skv. 2. mgr. skal gerð fyrir þeim dómstól þar sem dómur var kveðinn upp innan þess frests sem um getur í 1. mgr. 153. gr. Dómari tekur ákvörðun um hvort krafan verði tekin til greina, en synjun um endurupptöku má kæra til æðra dóms. Sé krafan tekin til greina fer fram ný dómsmeðferð. Sæki ákærði þá ekki þing skal sú meðferð felld niður og fyrri dómur standa.

127. gr.

Nú kemur ákærði ekki fyrir dóm við þingfestingu máls og því verður ekki lokið samkvæmt því sem í 1. mgr. 126. gr. segir og ákveður dómari þá nýtt þinghald í samráði við ákæranda og leggur fyrir lögreglu að færa ákærða fyrir dóm.

128. gr.

1. Komi fram frávisunarkrafa við þingfestingu máls eða í þinghaldi samkvæmt 127. gr. gefur dómari ákæranda og ákærða kost á að tjá sig um málið. Dómari tekur afstöðu til kröfu um frávisun málsins með úrskurði.

2. Við þingfestingu eða í þinghaldi skv. 127. gr. gefst ákærða kostur á að leggja fram þau sönnunargögn sem hann hyggst færa fram við málsmeðferð. Hann skal jafnframt láta uppi hvort hann hyggst leiða vitni í málinu og þá hver. Dómari getur þó frestað máli ef hann telur aðilum það nauðsynlegt til að taka afstöðu til máls eða afla frekari sönnunargagna. Að jafnaði skal dómari ekki ákveða þing til aðalmeðferðar máls fyrr en aðilar hafa lýst lokið öflun skjala og annarra sýnilegra sönnunargagna.

3. Dómari getur beint til ákæranda að afla gagna um tiltekin atriði máls eftir því sem honum þykir nauðsyn vera til skýringar á máli.

4. Dómara er rétt að meina ákæranda eða ákærða að leggja fram gögn í máli eða leiða vitni ef sú sönnunarfærsla er sýnilega þarflaus til upplýsingar málsins.

5. Dómari ákveður hvort mál verði munnlega flutt eða skriflega. Dómari skal ekki ákveða skriflegan flutning máls nema sérstaklega standi á og ákærandi og ákærði óska þess eða hann telur hættu á að málið skýrist ekki nægilega með munnlegum málflytningi. Ákvörðun samkvæmt þessari málsgrein skal færð í þingbók.

129. gr.

1. Dómari ákveður í þinghaldi hvenær aðalmeðferð máls skuli háð, en þá skulu að jafnaði fara fram í einni lotu skýrslutökur og munnlegur málflytningur.

2. Heimilt er að taka skýrslu af ákærða eða þýðingarmiklum vitnum áður en aðalmeðferð hefst, enda verði sá sem skýrslu á að gefa fjarverandi vegna lögmætra forfalla.

3. Aðalmeðferð hefst með því að ákærandi gerir stuttlega grein fyrir ákæru og hvaða gögnum hún sé studd. Þá skal tekin skýrsla af ákærða. Ef ákærði játar að hafa framið það brot sem hann er ákærður fyrir ákveður dómari í samráði við málflytjendur hvort og þá að hve miklu leyti þörf er frekari sönnunarfærslu. Síðan eru teknar skýrslur af vitnum. Að loknum skýrslutökum fer fram munnlegur málflytningur. Ákærandi talar fyrst og ákærði síðan. Má hvor aðili flytja tvær ræður. Flytji verjandi málið fyrir ákærða er ákærða sjálfum rétt að taka til máls að loknum ræðum ákæranda og verjanda. Að loknum málflytningi er málið tekið til dóms.

4. Ákærði á rétt á að vera við aðalmeðferð máls. Dómari getur þó ákveðið að ákærði viki af þingi meðan skýrsla er tekin af öðrum sem er ákærður í málinu eða meðan vitni gefur skýrslu, sbr. 6. mgr. 59. gr.

130. gr.

Sé mál skriflega flutt skal taka skýrslur af ákærða og vitnum áður en málflytningur hefst. Síðan skal gefa ákæranda kost á að skila sókn til viðbótar ákæru, en að því búnu gefst ákærða kostur á að skila vörn. Framhaldssókn og framhaldsvörn má skila einu sinni af hálfu hvors aðila. Að loknum málflytningi skal málið tekið til dóms.

131. gr.

Nú telur dómari eftir dómtöku máls nauðsynlegt að fram komi frekari gögn, spyrja þurfi ákærða eða vitni nánar, leggja fram skjöl o.s.frv. og ákveður hann þá framhaldsmeðferð í samráði við málflytjendur ef því er að skipta. Að lokinni framhaldsmeðferð skal gefa málflytjendum kost á að gera athugasemdir til viðbótar málflytningi sínum og að því loknu er mál tekið til dóms á ný.

132. gr.

Dómari lýsir mál niður fallið:

- a. ef ákærði andast meðan á málsmeðferð stendur, nema ákveða megi fésekt eða upptöku eigna úr dánarbúi hans,
- b. ef ákærandi afturkallar ákæru áður en dómur gengur,
- c. ef saksókn er háð kröfu þess sem misgert er við og hann fellur frá kröfu um saksókn áður en héraðsdómur gengur nema ákærandi telji rétt vegna almannahags að halda málinu áfram.

133. gr.

1. Hraða skal meðferð máls eftir föngum.

2. Dómur skal kveðinn upp svo fljótt sem unnt er og að jafnaði ekki síðar en þremur vikum eftir dómtöku. Ef ekki er kostur að kveða upp dóm svo fljótt skal gerð grein fyrir orsökum þess í dóminum.

3. Ef ákærði er viðstaddur dómsuppsögu telst dómur birtur þá, en ella lætur ákærandi birta dóm skv. 20. gr.

4. Við dómsuppsögu skal endurrit af dómi að öðru jöfnu vera til reiðu.

XVI. KAFLI

Dómsúrlausnir héraðsdóms.

134. gr.

1. Að því leyti sem lög þessi kveða ekki á um að dómari taki afstöðu til atriða máls í dómi eða með úrskurði má hann ráða þeim til lykta með ákvörðun sinni. Skal ákvörðun færð í þingbók eða vera skrifleg með öðrum hætti þar sem mælt er svo fyrir í lögum þessum.

2. Úrskurðir dómara í sambandi við rannsókn eða flutning máls skulu færðir í þingbók. Í þeim skal niðurstaða rökstudd í stuttu máli og síðan dregin saman úrskurðarorð.

135. gr.

1. Í dómi skal greina dómstól og nafn dómara eða nöfn ef fleiri eru en einn, stað og stund dómsuppkvaðningar, nafn, kennitölu eða fæðingardag og heimili ákærða, sakarefni, lýsing málsatvika í aðalatriðum og röksemdir dómara um niðurstöðu og viðurlög. Niðurstöður skulu loks dregnar saman í dómsorð.

2. Í dómi í máli sem dæmt er skv. 125. gr. nægir að í stað málavaxtalýsingar sé skírskotað til ákæru og þess getið að málið sé dæmt skv. skýlausri játningu ákærða. Ef mál er dæmt að ákærða fjarstöddum skv. 1. mgr. 126. gr. má á sama hátt skírskota til verknáðarlýsingar í ákæru og taka fram að ákærði hafi ekki sótt þing þótt þess hafi verið getið í fyrirkalli að málið kynni að verða dæmt að honum fjarstöddum.

136. gr.

1. Ef dómur er fjölskipaður og mál munnlega flutt skulu allir dómendur hafa heyrt flutning þess. Ef þeir geta ekki allir tekið þátt í uppsögu dóms skal nefna dómara í stað þess eða þeirra sem misst hefur við og endurtaka munnlegan flutning máls.

2. Dómendur skulu ræða samningu dóms og ákvörðun um niðurstöðu fyrir luktum dyrum. Afl atkvæða ræður úrslitum um hvert atriði. Nú verður dómari í minni hluta um eitthvert atriði og skal hann allt að einu taka þátt í ályktun um önnur atriði. Formaður dóms stýrir atkvæðagreiðslu og samningu dóms.

3. Ágreiningsatkvæði skulu birt á sama hátt og dómur.

137. gr.

1. Dómari getur, þegar hann telur ástæðu til, breytt ákvörðunum sínum í sambandi við rekstur máls, svo og þeim úrskurðum sem binda ekki enda á sakarefni.

2. Dómur bindur ákærða, ákæranda og aðra um þau atriði sem þar eru dæmd.

3. Dómur er bindandi fyrir dómara þegar hann hefur verið kveðinn upp. Þó er dómara heimilt að leiðrétta ritvillur, reikningskekkjur, nafnskekkjur og aðrar bersýnilegar villur í dómi.

138. gr.

1. Dómur hefur fullt sönnunargildi um þau málsatvik sem í honum greinir uns hið gagnstæða er sannað.

2. Krafa, sem dæmd er að efni til, verður ekki borin undir sama eða hliðsettan dóm að nýju framur en í lögum þessum segir. Nýju máli um slíka kröfu skal vísa frá dómi.

139. gr.

1. Ákvæði í dómi um refsingu og önnur viðurlög má ekki fullnægja fyrr en afráðið er hvort máli verður skotið til æðra dóms. Áfrýjun frestar fullnustu dóms um refsingu og önnur viðurlög.

2. Dómari getur þó ákveðið að ákvæði um missi réttinda komi þegar til framkvæmda ef ákvæði eru sett til verndar lífi, heilsu eða eignum einstakra manna eða almennings, óviðurkvæmilegt má telja að dómfelldi haldi réttindum þrátt fyrir áfrýjun eða lög bjóða að áfrýjun fresti ekki áhrifum réttindamissis. Dómari skal taka fram í dómsorði ef ákvörðun um áfrýjun frestar ekki ákvæðum dóms að þessu leyti.

3. Dómari getur með sama hætti mælt fyrir um að ákvörðun um áfrýjun fresti ekki dómsákvæðum skv. 62., 63., 65. eða 67. gr. almennra hegningarlaga.

140. gr.

Dómsmálaráðherra setur reglugerð um dómsgerðir.

XVII. KAFLI

Kæra til æðra dóms.

141. gr.

Aðilar kærumáls eru annars vegar ákærandi eða rannsóknaraðili, sem hefur krafist þeirrar dómsúrlausnar sem kærð er, og hins vegar sakborningur eða annar sá sem kærð úrlausn varðar.

142. gr.

1. Að því leyti sem ekki er mælt á annan veg í lögum þessum sæta úrskurðir og ákvarðanir dómara kæru til Hæstaréttar nema:

- a. um hvort meðdómendur skuli til kvaddir,
- b. um brottvísun af dómþingi, lokun þinghalds og bann við að skýra opinberlega frá því sem fram fer í þinghaldi,
- c. um handtöku manns,
- d. um að skipa skuli verjanda,
- e. um synjun frests,
- f. um skriflegan eða munnlegan málflutning,
- g. um framhaldsmeðferð skv. 131. gr.,
- h. um að sameina mál eða kljúfa það í fleiri mál,
- i. um synjun frávísunar,
- j. um að mál verði endurupptekið skv. 3. mgr. 126. gr.

2. Eftir að aðalmeðferð máls skv. 129. gr. er byrjuð og að því leyti sem ekki er kveðið á annan veg í lögum þessum verða úrskurðir og ákvarðanir dómara ekki kærðar til Hæstaréttar nema:

- a. um frávísun máls, niðurfellingu eða frestun,
- b. um þvingunarráðstafanir skv. X., XI. og XIII. kafla,
- c. um hvort vitni verði leitt, spurning verði lögð fyrir það eða því gert að svara henni,
- d. um atriði sem varða annars hagsmuni manns sem ekki á aðild að málinu.

3. Úrskurður dómara verður ekki kærður til Hæstaréttar ef athöfn, sem kveðið er á um í úrskurðinum, hefur þegar farið fram eða ástand, sem leitt hefur af ákvæðum úrskurðarins, er þegar um garð gengið. Sama gildir um ákvarðanir sem dómari tekur.

4. Nú hefur úrskurður eða ákvörðun dómara verið kærð til Hæstaréttar og svo fer sem í 3. mgr. segir eftir þann tíma, en áður en dómur er felldur í kærumálinu, og skal þá málinu vísað frá Hæstarétti.

143. gr.

1. Kæra úrskurðar um þvingunaraðgerð skv. X.–XIII. kafla frestar ekki framkvæmdum í máli.
2. Þegar öðruvísi stendur á frestar kæra framkvæmdum við rannsókn eða málsmeðferð, nema dómari telji sérstaka ástæðu til að ætla að framkvæmdin geti ekki beðið niðurstöðu Hæstaréttar.

144. gr.

1. Dómari leiðbeinir þeim sem hlut eiga að máli um rétt þeirra til að kæra dómsúrlausn og um kærufrest. Hann skal eftir því sem unnt er ganga þegar úr skugga um hvort kært verði.
2. Kærandi skal lýsa kæru sinni innan þriggja sólarhringa frá því hann fékk vitneskju um þá úrlausn sem hann vill kæra.
3. Kæru skal lýst bréflaga til dómara eða með bókun í þingbók og skal koma fram í henni í hvaða skyni kært er og hvaða kröfur séu gerðar, svo og aðrar athugasemdir og skýringar sem kæranda þykir ástæða til.

145. gr.

1. Dómari sendir Hæstarétti kærana ásamt eftirriti þinghalda og öðrum gögnum málsins, nema hann telji rétt að fella sjálfur hina kærðu úrlausn úr gildi. Gögnin sendir dómari í fjórriti ásamt athugasemdum sínum ef hann vill.
2. Ef kæra er borin fram af rannsóknara eða ákæranda skal hann tilkynna sakborningi kærana eða öðrum þeim sem hún varðar. Ef kæra er borin fram af öðrum skal dómari tilkynna ákæranda eða rannsóknara, eftir því hvort við á, um kærana.
3. Aðilar kærumáls geta í þrjá sólarhringa eftir að kæra hefur borist Hæstarétti sent réttinum skriflegar athugasemdir sínar um kærumálið.

146. gr.

1. Að liðnum fresti skv. 3. mgr. 145. gr. eða þegar greinargerðir hafa borist Hæstarétti leggur hann dóm á málið. Ef kæra frestar framkvæmd úrlausnar skal Hæstiréttur hafa lagt dóm á málið innan tíu daga frá móttöku skjalanna, nema það sé sérstaklega margbrotið eða rétturinn telji óhjákvæmilegt að nýrra gagna sé aflað. Dómsuppsaga má aldrei dragast lengur en þrjár vikur eftir að öll skjöl, þar með talin ný gögn, hafa borist réttinum.
2. Fyrir tilefnislausu kæru má gera kæranda sekt sem renni í ríkissjóð.
3. Héraðsdómara skal sent endurrit hæstaréttardóms og tilkynnir hann aðilum niðurstöðu kærumáls þegar í stað.

XVIII. KAFLI

Áfrýjun.

147. gr.

Opinberu máli verður áfrýjað til Hæstaréttar í heild sinni. Heimilt er einnig að áfrýja máli einvörðungu um lagaatriði og ákvörðun viðurlaga.

148. gr.

1. Ríkissaksóknari getur áfrýjað máli til Hæstaréttar ef hann telur mann ranglega sýknaðan eða refsingu eða önnur viðurlög að mun of væg, sbr. þó 150. gr.
2. Ríkissaksóknara er einnig rétt að áfrýja máli til hagsbóta fyrir ákærða ef hann telur hann hafa verið ranglega sakfelldan eða refsingu eða önnur viðurlög á hendur honum að mun of þung.

149. gr.

1. Ákærði, sem sakfelldur hefur verið í opinberu máli, getur áfrýjað því til Hæstaréttar, sbr. þó 150. gr.
2. Lögráðamaður kemur í stað ákærða um ákvarðanir um áfrýjun ef ákærði er ósjálfráða.

150. gr.

1. Nú hefur ákærði ekki sótt þing í héraði og málið verið dæmt að honum fjarstöddum skv. 1. mgr. 126. gr. og verður málinu þá ekki áfrýjað til Hæstaréttar, sbr. þó 2. mgr.
2. Hæstiréttur getur, ef sérstakar ástæður mæla með því, veitt leyfi til þess að máli skv. 1. mgr. verði áfrýjað til réttararins til endurskoðunar varðandi lagaatriði eða viðurlög. Ósk um leyfi til áfrýjunar skal hafa borist Hæstarétti innan fjögurra vikna frá uppkvaðningu dóms eða, ef ákærði æskir leyfisins, þá frá birtingu dóms að telja.

151. gr.

Nú er ákærði látinn og getur ríkissaksóknari þá áfrýjað máli honum til hagsbóta. Jafnframt getur maki ákærða, foreldri, systkin, barn eða sá sem tengist honum þannig vegna ættleiðingar áfrýjað máli fyrir hans hönd. Sömu reglur gilda um áfrýjun af hálfu vandamanns eins og um áfrýjun af hálfu ákærða sjálfs.

152. gr.

Nú áfrýjar ákærði máli og verða þá refsing og önnur viðurlög á hendur honum ekki þyngd nema ríkissaksóknari áfrýi málinu í þessu skyni af sinni hálfu.

153. gr.

1. Ákærði skal lýsa yfir ákvörðun sinni um áfrýjun fyrir þeim sem birtir dóm og um leið láta uppi í hverju skyni áfrýjað er eða að öðrum kosti tilkynna héraðsdómara ákvörðun sína bréflega innan fjögurra vikna frá birtingu dóms. Annars skal líta svo á að hann vilji hlíta dóminum.
2. Dómari eða sá sem birtir dóm skal kynna ákærða skilmerkilega réttindi hans skv. 149. gr. og frest hans skv. 1. mgr. Skal þess getið í bókun í þingbók eða í birtingarvottorði.

154. gr.

Ef ríkissaksóknari hyggst áfrýja máli að eigin frumkvæði skal það gert innan átta vikna frá því að endurrit dóms í málinu var til reiðu. Nú hefur ákærði áfrýjað máli og getur þá ríkissaksóknari áfrýjað því til þyngingar þótt sá frestur sé liðinn.

155. gr.

1. Nú er áfrýjun ráðin og gefur ríkissaksóknari þá út áfrýjunarstefnu þar sem fram komi að ákærða sé stefnt til Hæstaréttar og að málið verði tekið þar fyrir svo fljótt sem verða má án frekara fyrirkalls. Í áfrýjunarstefnu skal koma fram hvort máli sé áfrýjað í heild sinni eða einvörðungu um lagaatriði og ákvörðun viðurlaga, svo og hvort því sé áfrýjað til þyngingar viðurlaga samkvæmt héraðsdómi. Hafi krafa skv. XX. kafla laga þessara verið dæmd að efni til í héraðsdómi skal þess og getið í áfrýjunarstefnu ef máli er áfrýjað hvað hana varðar.
2. Ríkissaksóknari lætur birta áfrýjunarstefnu fyrir ákærða og gefur honum kost á að bera fram ósk um verjanda. Að því búnu sendir ríkissaksóknari Hæstarétti áfrýjunarstefnuna ásamt endurriti héraðsdóms og skipar forseti réttararins verjanda, nema ákærði óski eftir að flytja mál sitt sjálfur, enda sé hann hæfur til þess að mati réttararins. Síðan skal ríkissaksóknara endursend áfrýjunarstefnan.

156. gr.

1. Ríkissaksóknari skal jafnan vera sóknaraðili fyrir Hæstarétti, hvort sem máli hefur verið áfrýjað af honum sjálfum eða af hálfu ákærða. Undirbýr ríkissaksóknari ágríp dómssgerða sem skal geyma hinn áfrýjaða dóm og þau gögn sem máli skipta við flutning málsins í Hæstarétti. Þegar hann hefur veitt verjanda kost á að athuga drög að ágrípi lætur hann fjölfalda ágríp og sendir Hæstarétti í svo mörgum eintökum sem rétturinn telur þörf á, ásamt dómssgerðum málsins.

2. Hæstiréttur setur nánari reglur um gerð ágrípa.

157. gr.

1. Ríkissaksóknari og ákærði geta aflað frekari gagna í málinu. Lætur ríkissaksóknari gera viðbótarágríp af slíkum gögnum, ef því er að skipta, og sendir Hæstarétti.

2. Ákærði getur óskað eftir að ríkissaksóknari láti fara fram viðbótarannsókn í máli.

3. Viðbótargögn skulu lögð fyrir Hæstarétt og kynnt gagnaðila ekki síðar en einni viku fyrir flutning málsins. Frá þessu getur Hæstiréttur vikið ef sérstaklega stendur á, enda séu aðilar á það sáttir að ný gögn verði lögð fram með skemmri fyrirvara. Þó er ríkissaksóknara heimilt að leggja fram nýtt sakavottorð ákærða við upphaf málflytningu.

4. Ríkissaksóknari getur lagt fram stutta og gagnorða greinargerð af sinni hálfu fyrir Hæstarétt ekki síðar en einni viku fyrir málflytning til að skýra málið nánar og gera grein fyrir nýjum gögnum ef um þau er að ræða. Á sama hátt gefst ákærða kostur á að leggja fram stutta og gagnorða greinargerð af sinni hálfu ekki síðar en fjórum dögum fyrir málflytningu.

158. gr.

Hæstiréttur getur áður en málflytningur hefst, svo og hvenær sem er á síðari stigi málsins, kveðið upp dóm um frávísun máls frá Hæstarétti vegna galla á málatilbúnaði, svo sem ef áfrýjunarstefna hefur ekki verið birt aðilum. Á sama hátt getur Hæstiréttur ómerkt héraðsdóm ef verulegir gallar þykja hafa verið á málsmeðferð í héraði og vísað máli frá héraðsdómi ef undirbúningi undir málshöfðun hefur verið áfátt í meginatriðum.

159. gr.

1. Nú er málatilbúnaði áfátt, án þess að nauðsynlegt þyki að vísa máli frá eða ómerkja héraðsdóm, og getur Hæstiréttur þá með úrskurði lagt fyrir sækjanda og verjanda að afla gagna eða upplýsinga um atriði sem þar eru tiltekin.

2. Hæstiréttur getur ákveðið yfirheyrslu ákærða eða vitna þar fyrir rétti og kveður hann þá fyrir sig sækjanda og verjanda og þá er skýrslu skal taka af. Um skyldu manna til að koma fyrir Hæstarétt og tjá sig fer eftir reglum laga þessara um málsmeðferð í héraði. Ekki er skylt að skrá framburð í þingbók.

160. gr.

1. Í dómi í opinberu máli getur Hæstiréttur dæmt héraðsdómara í sekt, sem renni í ríkissjóð, fyrir drátt á máli og önnur glöp í meðferð þess, enda hafi honum verið stefnt í því skyni.

2. Ákærða er rétt að krefjast þess að dómara verði stefnt til ábyrgðar fyrir meðferð opinbers máls og ber þá ríkissaksóknara að setja í áfrýjunarstefnu kröfu hans í því efni. Svo getur ríkissaksóknari af sjálfsdáðum gert slíka kröfu í áfrýjunarstefnu. Gefa skal dómara kost á að tjá sig um kröfuna.

3. Nú er dómara stefnt til ábyrgðar fyrir Hæstarétt og er sýkn dæmdur og getur rétturinn þá dæmt ákærða, ef hann hefur gert kröfuna, eða ríkissjóð, ef ríkissaksóknari hefur gert hana, til að greiða dómaramálsmálkostnað.

161. gr.

Nú þykir sækjandi eða verjandi hafa gerst sekur um vanrækslu eða önnur glöp í undirbúningi eða flutningi opinbers máls fyrir Hæstarétti og getur rétturinn þá gert honum sekt sem renni í ríkissjóð.

162. gr.

Nú telur Hæstaréttur galla að vísu vera á verki héraðsdómara, sækjanda, verjanda eða annarra, en ekki slíka sem sektum eigi að varða, og getur rétturinn þá vítt viðkomendur fyrir þá eftir því sem honum þykir ástæða til.

163. gr.

Að öðru leyti fer um meðferð opinberra mála fyrir Hæstarétti eftir fyrirmælum laga um Hæstarétt Íslands eftir því sem við getur átt.

XIX. KAFLI Sakarkostnaður.

164. gr.

1. Til sakarkostnaðar teljast óhjákvæmileg útgjöld vegna rannsóknar og málsmeðferðar, þar á meðal:

- saksóknarkostnaður í ríkissjóð, þóknun skipaðs verjanda, svo og annar kostnaður vegna sóknar og varnar málsins,
- þóknun fyrir sérfræðilegar álitserðir og mat og skoðun, afnot muna annarra manna og vitnaþóknun,
- þingvotta- og birtingargjöld,
- kostnaður af kyrrsetningu skv. 85. gr. og fullnustu dóms með aðför.

2. Réttargjöld, gjald fyrir eftirrit í þágu málsins eða staðfestingu dómsgerða skal ekki greiða.

165. gr.

1. Ákærði, sem sakfelldur er fyrir það brot eða þau brot sem honum eru gefin að sök, skal dæmdur til greiðslu sakarkostnaðar. Ef ákærði er sakfelldur fyrir sum brotin en sýknaður af öðrum getur dómari dæmt ákærða til að greiða ákveðið hlutfall sakarkostnaðar, en ákveðið að kostnaður greiðist að öðru leyti úr ríkissjóði.

2. Nú eru tveir menn eða fleiri sóttir til refsingar í máli saman og sekir dæmdir og skal þá hvorum (hverjum) þeirra gert að greiða einum sér þóknun verjanda síns ef hann hefur fengið skipaðan annan verjanda en hinn eða hinir. Þá sem saman eru um verjanda skal dæma in solidum til að greiða þóknun hans.

3. Nú hafa ákærðu allir eða báðir tekið þátt í broti með vitund og vilja hvor (hver) annars og eru sakfelldir í sama máli og skal þá venjulega dæma þá til að greiða sakarkostnað in solidum. Ef samband einhverra þeirra eða allra um brot hefur ekki verið slíkt skiptir dómari sakarkostnaði milli þeirra í þeim hlutföllum sem honum þykja sanngjörn.

166. gr.

1. Nú er ákærði dæmdur sýkn af refsikröfu af hvaða ástæðu sem er eða refsímál gegn honum fellur niður og verður hann þá ekki dæmdur til að greiða sakarkostnað, nema hann hafi orðið valdur að kostnaði með vísvitandi og stórkostlegu ólögmatu framferði í rannsókn eða meðferð máls.

2. Nú eru tveir menn hafðir fyrir sökum og sumir sýknaðir en sumir sakfelldir og skal þá draga frá þann hluta kostnaðar sem telja má að aðeins komi hinum sýknaða við, nema telja megi hinn dómfellda eða hina dómfelldu beinlínis hafa valdið honum. Ef slíkur frádráttur

verður ekki gerður nákvæmlega metur dómari í hvaða hlutföllum hinn sakfelldi skuli bera sakarkostnað á móti ríkissjóði.

167. gr.

Kostnað, sem ákærandi, verjandi eða rannsóknari valda vegna vanrækslu eða skeytingarleysis í starfi sínu, skal ekki dæma ákærða til að greiða.

168. gr.

1. Í dómi eða úrskurði, ef máli lýkur án dóms, skal almennt kveða á um skyldu ákærða til að greiða sakarkostnað án ákvörðunar fjárhæðar. Saksóknarkostnað í ríkissjóð og þóknun skipaðs verjanda skal þó ákveða með tiltekinni fjárhæð. Þegar mál er sótt í héraði eða fyrir Hæstarétti af ríkissaksóknara, vararíkissaksóknara, saksóknara, fulltrúa ríkissaksóknara, lögreglustjóra eða fulltrúa lögreglustjóra skal það gert án sérstaks endurgjalds. Verði ákærða í slíku máli dæmt að greiða sakarkostnað skal honum þá gert að greiða tiltekna fjárhæð málsóknarlauna sem renni í ríkissjóð.

2. Þeir sem fara með rannsókn máls taka saman yfirlit yfir þau útgjöld sem þeir hafa haft af málinu og telst til sakarkostnaðar. Yfirlitið skal fylgja málinu. Dómari lætur svo gera heildarreikning sakarkostnaðar eftir yfirliti þessu og að viðbættum þeim kostnaði sem fallið hefur á við málsmeðferð. Reikningurinn fylgir dómargerðum málsins til ríkissaksóknara sem framsendir hann fangelsismálastofnun, en hún sér um að þeir fái endurgreiðslu sem hafa lagt út kostnað.

3. Dómur ásamt heildarreikningi, úrskurðuðum af fangelsismálastofnun, er lögleg heimild til aðfarar á hendur ákærða eða ákærðu.

169. gr.

1. Ef ríkissaksóknari hefur áfrýjað máli en ákærði ekki og viðurlög eru ekki þyngd í æðra dómi svo neinu nemi skal ákærði ekki dæmdur til greiðslu kostnaðar af meðferð máls fyrir Hæstarétti.

2. Að öðru leyti fer um málskostnað fyrir Hæstarétti eftir reglum þessa kafla eftir því sem við á.

XX. KAFLI

Kröfur borgararéttarlegs eðlis.

170. gr.

1. Nú kemur í ljós við rannsókn máls að maður hafi beðið tjón af þeirri háttsemi sem sakborningur er borinn og skal þá sá sem fer með rannsókn gefa þeim manni kost á að gera bótakröfu sem dæma má í væntanlegu máli. Leiðbeina skal tjónþola við gerð kröfunnar.

2. Kröfu, sem höfð er uppi, skal bera undir sakborning og afla gagna um hana eftir þörfum, enda valdi það ekki verulegum töfum á rannsókninni.

171. gr.

Bótakröfu skal tilgreina ótvírætt í ákeru, sbr. 2. mgr. 116. gr. Dómari getur þó leyft að bótakrafa verði gerð þótt hennar hafi ekki verið getið í ákeru, enda telji hann að leysa megí úr kröfu án tafa eða óhagræðis í málinu og ákærði samþykki að krafan verði tekin til meðferðar.

172. gr.

1. Ef bótakrafa hefur komið fram í máli athugar dómari fyrst hvort hún verði tekin til meðferðar, en rétt er honum að synja að gera það ef hann telur það mundu valda verulegri töf eða óhagræði í málinu. Ákvörðun um slíka synjun tekur dómari með bókun í þingbók eða í dómi.

2. Ef ákærða er dæmt áfall í máli dæmir dómari um bótakröfu og ákveður bætur eftir almennum reglum.

3. Ef ákærði er sýknaður af háttsemi vegna þess að hann hafi ekki framið hana verður bótakröfu vísað frá dómi. Ef hann er sýknaður af öðrum ástæðum, svo sem vegna sakhæfisskorts, má dæma kröfu ef skilyrðum bótaskyldu er talið fullnægt.

4. Auk bóta fyrir beint tjón og miska, sem leitt hefur af verknæði, skulu tjónþola, ef krafa er gerð um það, dæmdar bætur vegna kostnaðar sem hann hefur haft af því að halda fram kröfu sinni í málinu, svo sem vegna gagnaöflunar um kröfuna og lögmannsaðstoðar.

5. Sá sem krefst bóta samkvæmt ákvæðum þessa kafla fer sjálfur með forræði kröfu sinnar að því leyti að henni verður ekki breytt án samþykkis hans. Dómari skal gefa tjónþola eða umboðsmanni hans kost á að tjá sig um kröfuna og skýra hana ef slíkt getur orðið án verulegra tafa eða óhagræðis í máli. Telji dómari slíks málflutnings þörf um kröfuna, en ekki unnt að láta hann fara fram, skal hann vísa henni frá dómi.

173. gr.

1. Í Hæstarétti skal taka bótakröfu, sem hefur verið dæmd að efni til í héraði, til meðferðar með venjulegum hætti ef máli er einnig áfrýjað í því skyni.

2. Ákærða og þeim sem krefst bóta samkvæmt ákvæðum þessa kafla er hvorum um sig heimilt að áfrýja sérstaklega til Hæstaréttar ákvæði héraðsdóms þar sem bótakrafa hefur verið dæmd að efni til ef dómnum er ekki áfrýjað að öðru leyti, enda fer um það málskot sem um áfrýjun einkamála.

174. gr.

Aðrar kröfur borgararéttarlegs edlis, sem rót eiga að rekja til refsiverðrar háttsemi, má og leggja fyrir dómara í opinberu máli og skal þar dæma um þær að efni til, að fullnægðum framangreindum skilyrðum, eftir því sem við á.

XXI. KAFLI

Bætur handa sakborningi o. fl.

175. gr.

1. Kröfu um bætur samkvæmt þessum kafla má, nema öðruvísi sé sérstaklega mælt, því aðeins taka til greina að:

- a. sakborningur hafi ekki með vísvitandi eða stórvægilegu, gáleysislegu, ólögmatu framferði valdið þeim aðgerðum sem hann reisir kröfu sína á, svo sem með stroki, ósannindum, tilraunum til að torvelda rannsókn o.s.frv., og
- b. rannsókn hafi verið hætt eða ákæra ekki gefin út vegna þess að sú háttsemi, sem sakborningur var borinn, hafi talist ósaknæm eða sönnun hafi ekki fengist um hana eða sakborningur hafi verið dæmdur sýkn með óáfrýjudum eða óáfrýjanlegum dómi af sömu ástæðu, enda megi fremur telja hann líklegan til að vera saklausan af háttseminni en sekan.

2. Bæta skal fjártjón og miska, ef því er að skipta.

176. gr.

Dæma má bætur vegna handtöku, leitar á manni eða í húsi, halds á munum, rannsóknar á heilsu manns, gæsluvarðhalds og annarra aðgerða sem hafa frelsisskerðingu í för með sér, aðrar en refsivist, sbr. 177. gr.:

- a. ef lögmat skilyrði hefur brostið til slíkra aðgerða eða
- b. ef ekki hefur verið eins og á stóð nægilegt tilefni til slíkra aðgerða eða þær hafa verið framkvæmdar á óþarflega hættulegan, særandi eða móðgandi hátt.

177. gr.

Nú verður ljóst að maður hafi saklaus hlotið refsisdóm, þolað refsingu eða upptöku eigna og ber þá að dæma honum bætur fyrir miska og fjártjón, þar á meðal fyrir stöðu- og atvinnumissi, enda þótt skilyrðum a-liðar 1. mgr. 175. gr. sé ekki fullnægt, en lækka má þó bætur eftir sök hans á því að hann hafi verið ranglega dæmdur.

178. gr.

Sækja skal bótakröfu í einkamáli í héraði með venjulegum hætti, en veita skal aðila gjafsókn fyrir báðum dómum. Þó má dæma hann til greiðslu málskostnaðar eftir almennum reglum ef hann tapar máli.

179. gr.

1. Ríkissjóður ábyrgist greiðslu bóta en kröfu á hann á hendur dómara eða öðrum ef telja má þá hafa með ásetningi eða stórkostlegu gáleysi valdið þeim aðgerðum sem krafa var reist á eða framkvæmt þær með sama hætti.

2. Nú er rannsókn á hendur manni, sem hlotið hefur bætur skv. 176. gr., tekin upp á ný og það kemur í ljós að sá grundvöllur, sem reisa mátti bótakröfu á, hafi ekki verið fyrir hendi og ber þá að dæma hann til endurgreiðslu bótanna.

180. gr.

Um aðilaskipti að bótakröfu samkvæmt þessum kafla fer skv. 3. mgr. 264. gr. almennra hegningarlaga.

181. gr.

Bótakrafa fyrnist á sex mánuðum frá vitneskju aðila um ákvörðun um niðurfall rannsóknar eða ákæru eða uppkvaðningu dóms eða frá því að hann var látinn laus úr refsivist. Hafi máli verið áfrýjað til Hæstaréttar telst fyrningarfræstur frá uppkvaðningu dóms þar eða niðurfellingu máls.

182. gr.

Sakborningur, sem hefur orðið fyrir þeim aðgerðum sem taldar eru í 175.–177. gr., getur í stað bóta krafist vottorðs þess opinbera starfsmanns, sem hefur ráðið máli hans til lykta, um það að komið hafi í ljós að sakborningur hafi ekki verðskuldað aðgerðina. Ef viðkomandi opinber starfsmaður telur að sakborningur eigi rétt á slíku vottorði ber honum að láta það í té.

XXII. KAFLI

Endurupptaka dæmdra mála.

183. gr.

Nú hefur óáfrýjaður héraðsdómur eða hæstaréttardómur gengið í opinberu máli og verður það þá ekki tekið upp á ný nema til þess séu þau skilyrði sem í þessum kafla segir.

184. gr.

1. Eftir kröfu dómfellds manns, sem telur sig sýknan sakfelldan eða sakfelldan fyrir mun meira brot en það sem hann hefur framið, skal taka mál upp á ný:

- a. ef fram eru komin ný gögn sem ætla má að hefðu skipt verulegu máli fyrir niðurstöðu málsins ef þau hefðu komið fyrir dómara áður en dómur gekk,
- b. ef ætla má að dómari, ákærandi, rannsóknari eða aðrir hafi haft í frammi refsiverða hegðun í því skyni að fá fram þau málalok sem orðin eru, svo sem ef falsvitna hafi verið aflað, fölsuð skjöl lätin koma fram, vitni eða aðrir hafi gefið vísvitandi rangar skýrslur og þetta hafi valdið rangri dómsúrlausn.

2. Ef einhver sá sem að lögum á að vinna að rannsókn eða meðferð opinberra mála fær vitneskju eða rökstuddan grun um atriði sem í 1. mgr. segir ber honum að veita dómfellda vitneskju um það.

185. gr.

1. Eftir kröfu ríkissaksóknara skal taka mál, þar sem ákærði hefur verið sýknaður eða dæmdur fyrir mun minna brot en hann var borinn, upp á ný:

- a. ef ákærði hefur síðan dómur gekk játað að hafa framið það brot sem hann var borinn eða önnur gögn hafa komið fram sem benda ótvírætt til sektar hans,
- b. ef ætla má að falsgögn eða athæfi það sem lýst er í b-lið 1. mgr. 184. gr. hafi valdið dómsniðurstöðu að nokkru leyti eða öllu.

2. Ríkissaksóknara er rétt að óska eftir endurupptöku máls til hagsbóta fyrir dómfellda ef hann telur að svo standi á sem í 2. mgr. 184. gr. segir.

186. gr.

1. Hæstiréttur tekur ákvörðun um endurupptöku máls og skal beiðni um hana send réttinum. Dómfelldur maður, sem vill beiðast endurupptöku, stílar beiðnina til Hæstaréttar, en sendir hana ríkissaksóknara.

2. Nú er beiðandi sviptur frelsi og skal yfirmaður fangelsis þá taka við og bóka beiðni eftir ósk hans og koma henni á framfæri. Skýlt er þá eftir ósk beiðanda að fá honum skipaðan réttargæslumann.

3. Greina skal í beiðni þau atriði sem vefngd eru í dómi og þær ástæður sem til vefngingar eru taldar liggja. Skjöl, sem kunna að vera til styrktar beiðni, skulu fylgja henni eftir því sem unnt er.

187. gr.

1. Ríkissaksóknari sendir beiðnina til Hæstaréttar ásamt skjölum málsins og tillögum sínum, svo og umsögn dómara ef um héraðsdóm er að tefla.

2. Hæstiréttur getur mælt fyrir um öflun nauðsynlegra gagna varðandi endurupptöku-beiðni samkvæmt reglum 1. mgr. 159. gr.

3. Nú leiðir rannsókn í ljós að beiðni um endurupptöku hafi gengið of skammt og skal þá veita beiðanda kost á að lagfæra hana í samræmi við það.

188. gr.

Hæstiréttur tekur ákvörðun um hvort orðið skuli við beiðni um endurupptöku eða ekki. Ef orðið er við beiðni um endurupptöku máls sem dæmt var lokadómi í héraði gerir ríkissaksóknari ráðstafanir til áfrýjunar málsins. Um meðferð máls og flutning fyrir Hæstarétti fer eftir ákvæðum XVIII. kafla laga þessara.

189. gr.

Nú telur Hæstiréttur rök ekki hníga til breytingar á dómi og vísar hann þá endurupptöku-beiðni frá sér, en kveður annars kostar upp efnisdóm í málinu.

190. gr.

Nú er mál endurupptekið samkvæmt beiðni dómfellds manns og má þá hlutur hans aldrei verða lakari en hann var eftir hinum upphaflega dómi.

191. gr.

1. Nú er mál endurupptekið samkvæmt kröfu ríkissaksóknara og fer þá um málskostnað eftir 165. og 166. gr.

2. Kostnaður af endurupptöku máls samkvæmt beiðni dómfellða greiðist úr ríkissjóði, nema dómfelldi hafi komið endurupptöku til leiðar með gögnum sem hann vissi vera ósönn. Skal hann þá dæmdur til greiðslu málskostnaðar.

192. gr.

1. Beiðni eða ákvörðun um endurupptöku máls frestar ekki framkvæmd dóms nema Hæstiréttur mæli svo.

2. Heimilt er að endurupptaka mál þótt dómfelldi hafi að fullu þolað refsingu samkvæmt dómi í því máli.

XXIII. KAFLI

Gildistaka, brottfall laga o.fl.

193. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. júlí 1992. Þó skulu 1. og 3. mgr. 29. gr. öðlast þegar gildi við birtingu laga þessara og falla þá um leið úr gildi ákvæði 1. mgr. 79. gr. og 181. gr. laga um meðferð opinberra mála, nr. 74 21. ágúst 1974.

194. gr.

Við gildistöku laga þessara falla úr gildi eftirfarandi lög og ákvæði einstakra laga:

1. Lög um meðferð opinberra mála, nr. 74 21. ágúst 1974, með áorðnum breytingum.
2. Opið bréf (frá kansellíinu) um birtingu á stefnum fyrir stroknum föngum 15. desember 1820.
3. 19. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi 20. júní 1849.
4. 13. gr. tilskipunar fyrir Ísland um síldar- og ufsaveiði með nót 12. febrúar 1872.
5. 3. gr. laga um að selja kornvörur og kol eftir vigt, nr. 29 14. desember 1877.
6. 10. gr. laga um hagfræðiskýrslur, nr. 29 8. nóvember 1895.
7. 2. mgr. 12. gr. laga um aðgreining hold sveikra frá öðrum mönnum og flutning þeirra á opinberan spítala, nr. 3 4. febrúar 1898.
8. Í 3. gr. laga um dag- og næturbendingar á íslenskum skipum í sjávarháska og um ráðstafanir, er skip rekast á, nr. 13 9. september 1899, orðin „Mál um hegning fyrir brot á lögum þessum skal fara með sem almenn lögreglumál.“
9. 4. gr. laga um manntal í Reykjavík, nr. 18 13. september 1901.
10. 2. mgr. 3. gr. laga fyrir Ísland um tilhögun á löggæslu við fiskveiðar í Norðursjónum, nr. 20 13. september 1901.
11. Í 2. gr. laga um síldarnætur, nr. 28 25. september 1902, orðin „Með mál, er af því rísa, fer sem um almenn lögreglumál.“
12. 3. gr. laga um að selja salt eftir vigt, nr. 37 6. nóvember 1902.
13. 24. gr. laga um verslanaskrár, firmu og prókúruumboð, nr. 42 13. nóvember 1903.
14. Í 4. gr. laga um eftirlit með mannf lutningum til útlanda, nr. 49 27. nóvember 1903, orðin „og skal farið með mál út af þeim, sem með almenn lögreglumál“.
15. 3. gr. laga um sölu á eggjum eftir þyngd, nr. 21 22. október 1912.
16. 2. mgr. 2. gr. laga um friðun héra, nr. 23 2. nóvember 1914.
17. 7. gr. laga um beitutekju, nr. 39 2. nóvember 1914.
18. 5. gr. laga um verkfall opinberra starfsmanna, nr. 33 3. nóvember 1915.
19. 2. mgr. 3. gr. laga um þyngd bakarabrauða, nr. 11 16. mars 1917.
20. 2. mgr. 6. gr. laga um áveitu á Flóann, nr. 68 14. nóvember 1917.

21. 2. mgr. 7. gr. laga um landamerki o.fl., nr. 41 28. nóvember 1919.
22. 5. gr. laga um löggiltar reglugerðir sýslunefnda um eyðing refa o.fl., nr. 48 28. nóvember 1919.
23. Í 1. mgr. 9. gr. laga um einkaleyfi handa Háskóla Íslands til útgáfu almanaks, nr. 25 27. júní 1921, orðin „Fara skulu málin að hætti almennra lögreglumála.“
24. Í 5. gr. laga um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpuskipum, nr. 53 27. júní 1921, orðin „Mál út af slíkum brotum skulu rekin sem almenn lögreglumál.“
25. 6. gr. laga um verslunarskýrslur, nr. 12 19. júní 1922.
26. 1. mgr. 154. gr. vatnalaga, nr. 15 20. júní 1923.
27. Í 3. gr. laga um viðauka við lög nr. 33 19. júní 1922 um rétt til fiskveiða í landhelgi, nr. 4 4. maí 1925, orðin „og fer um meðferð mála út af þeim sem um almenn lögreglumál.“
28. 1. mgr. 4. gr. laga um einkenning fiskiskipa, nr. 31 27. júní 1925.
29. 4. mgr. 6. gr. laga um varnir gegn því, að gin- og klaufaveiki og aðrir alidýrasjúkdómar berist til landsins, nr. 11 23. apríl 1928.
30. 31. gr. hjúalaga, nr. 22 7. maí 1928, svo og í sömu lögum annars vegar í 32. gr. orðin „Með mál út af þeim brotum skal farið sem almenn lögreglumál.“ og hins vegar í 33. gr. orðin „Mál út af þessu eru almenn lögreglumál.“
31. 9. gr. laga um sjóveitu í Vestmannaeyjum, nr. 28 8. september 1931.
32. Í 3. mgr. 9. gr. laga um samgöngubætur og fyrirhleðslur á vatnasvæði Þverár og Markarfljóts, nr. 27 23. júní 1932, orðin „Með mál út af brotum gegn samþykktinni skal fara sem almenn lögreglumál.“
33. Í 4. gr. laga um heimild handa ríkisstjórninni til ýmissa ráðstafana vegna viðskiptasamnings við bresku stjórnina, nr. 88 19. júní 1933, orðin „og skulu mál út af brotum sæta meðferð almennra lögreglumála“.
34. Í 5. gr. laga um mat á fiskúrgangi, nr. 9 9. janúar 1935, orðin „Um mál út af brotum þessum fer sem um almenn lögreglumál.“
35. 9. gr. laga um bráðabirgðaútlutningsskýrslur, nr. 53 28. janúar 1935.
36. Í 2. gr. laga um útflutning á síldarmjöli, nr. 56 28. janúar 1935, orðin „Mál út af nefndum brotum skulu sæta meðferð almennra lögreglumála.“
37. 1. mgr. 11. gr. og 12. gr. laga um eftirlit með matvælum og öðrum neyslu- og nauðsynjavörum, nr. 24 1. febrúar 1936.
38. 6. gr. laga um ráðstafanir til varnar því, að skipum sé leiðbeint við ólöglegar fiskveiðar, nr. 83 23. júní 1936.
39. Í 44. gr. laga um samvinnufélög, nr. 46 13. júní 1937, orðin „Mál út af brotum þeim, sem um er rætt í undanfarandi grein, skulu rekin sem almenn lögreglumál.“
40. 2. mgr. 8. gr. laga um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að fyrirskipa blöndun á þurrmjólki í brauð í brauðgerðarhúsum, og til þess að ákveða hámarksverð á brauði og þurrmjólki, nr. 22 13. janúar 1938.
41. 2. mgr. 5. gr. laga um ostrurækt, nr. 21 12. júní 1939.
42. Í almennum hegningarlögum, nr. 19 12. febrúar 1940, 2. mgr. 28. gr. og 30. gr., svo og í 3. mgr. 52. gr. orðin „og ber þá mat á högum sökunauts undir dómvaldið“.
43. Í 5. gr. laga um síldartunnur, nr. 60 7. maí 1940, orðin „skal fara með sem almenn lögreglumál, og“.
44. 6. gr. laga um veiði, sölu og útflutning á kola, nr. 19 28. maí 1941.
45. 6. gr. laga um afla- og útgerðarskýrslur, nr. 55 27. júní 1941.
46. 16. gr. laga um búfjártryggingar, nr. 20 26. febrúar 1943.
47. Í 2. mgr. 44. gr. og 1. og 2. mgr. 47. gr. framfærslulaga, nr. 80 5. júní 1947, orðin „(í Reykjavík sakadómara)“.
48. 2. mgr. 10. gr. laga um bæjarnöfn, nr. 35 18. febrúar 1953.

49. Í 1. mgr. 8. gr. laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins, nr. 38 14. apríl 1954, orðin „fyrir dómi“.
- Í 2. mgr. 11. gr. sömu laga orðin „enda fari rannsókn slíks máls að hætti opinberra mála“.
50. 26. gr. laga um Brunabótafélag Íslands, nr. 9 23. mars 1955.
51. Í 1. mgr. 22. gr. laga um dýravernd, nr. 21 13. apríl 1957, orðin „nr. 27 5. mars 1951,“.
52. Í 1. mgr. 23. gr. laga um landsdóm, nr. 3 19. febrúar 1963, orðin „samanber VI., VII., VIII. og IX. kafla laga nr. 82 frá 21. ágúst 1961“.
- Í 24. gr. sömu laga orðin „115. gr.“ og „nr. 82 frá 21. ágúst 1961“.
- Í 31. gr. sömu laga orðin „samanber XII. kafla laga nr. 82 frá 21. ágúst 1961, um meðferð opinberra mála“.
53. Í 146. gr. laga um loftferðir, nr. 34 21. maí 1964, orðin „nr. 82/1961“.
54. Í 1. mgr. 15. gr. laga um eftirlit með útlendingum, nr. 45 12. maí 1965, orðin „IX. kafla“ og „nr. 82 21. ágúst 1961“.
55. Í 15. gr. laga um fyrirtækjaskrá, nr. 62 28. maí 1969, orðin „Ákvæði 2. málgr. 112. gr. laga um meðferð opinberra mála, nr. 82/1961, sbr. lög nr. 29/1966, skulu gilda um mál þessi.“
56. 2. mgr. 19. gr. áfengislaga, nr. 82 2. júlí 1969.
57. 2. mgr. 102. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 76 25. júní 1970.
58. Í 2. mgr. 1. gr. laga um norræna vitnaskyldu, nr. 82 31. maí 1976, orðin „X. kafla“, „nr. 85 23. júní 1936“, „XII. kafla“ og „nr. 74 21. ágúst 1974“.
- Í 2. mgr. 4. gr. sömu laga orðin „sbr. 98. gr. 3. mgr. laga nr. 74 21. ágúst 1974, um meðferð opinberra mála“.
- Í 1. mgr. 5. gr. sömu laga orðin „125. gr.–128. gr.“, „nr. 85 23. júní 1936“, „89. gr.–101. gr.“ og „nr. 74 21. ágúst 1974“.
59. Í 1. mgr. 5. gr. laga um rannsóknarlögreglu ríkisins, nr. 108 28. desember 1976, orðin „sem tekin eru samkvæmt heimild í 57. gr. laga um meðferð opinberra mála, nr. 74 1974“.
60. 3. mgr. 15. gr. iðnaðarlaga, nr. 42 18. maí 1978.
61. 3. mgr. 33. gr. byggingarlaga, nr. 54 16. maí 1978.
62. 3. mgr. 53. gr. laga um verðlag, samkeppnishömlur og óréttmæta viðskiptahætti, nr. 56 16. maí 1978.
63. 1. mgr. 46. gr. barnalaga, nr. 9 15. apríl 1981.
64. Í 2. mgr. 226. gr. siglingalaga, nr. 34 19. júní 1985, orðin „nr. 74/1974“.
65. Í 2. mgr. 30. gr. laga um varnir gegn mengun sjávar, nr. 32 5. maí 1986, orðin „að mati dómara“.
66. Í 3. mgr. 7. gr. laga um umboðsmann Alþingis, nr. 13 20. mars 1987, annars vegar í 2. másl. orðin „nr. 74/1974“ og hins vegar í 4. másl. orðin „samkvæmt ákvæðum 2. mgr. 80. gr. laga nr. 74/1974“.
67. Í 3. tölul. 1. mgr. 30. gr. laga um eftirlit með skipum, nr. 51 30. mars 1987, orðin „Þegar máli er þannig vísað til siglingadóms getur hann farið með rannsókn í því hvort heldur af sjálfsdáðum eða að beiðni saksóknara.“
- Í 2. mgr. 30. gr. sömu laga orðin „þó þannig að mál skal jafnan sæta sókn og vörn“.
68. Í 2. mgr. 46. gr. tollalaga, nr. 55 30. mars 1987, orðin „nr. 74/1974“.
69. 28. gr. laga um fangelsi og fangavist, nr. 48 19. maí 1988.

195. gr.

Við gildistöku laga þessara breytast eftirfarandi ákvæði laga sem hér segir:

4. tölul. 2. mgr. 3. gr. laga um að heimila í viðeigandi tilfellum aðgerðir á fólki, er koma í veg fyrir, að það auki kyn sitt, nr. 16 13. janúar 1938, verður svohljóðandi: Frá lögreglustjóra ef hann telur óeðlilegar kynhvatir viðkomanda munu geta leitt til glæpaverka.

2. 1. mgr. 55. gr. almennra hegningarlaga, nr. 19 12. febrúar 1940, verður svohljóðandi:
Sektir og aðrar skyldugreiðslur, sem afplána á að lögum og ákveðnar eru á annan hátt en í 54. gr. getur, afplánast eftir reglum um varðhald eða fangelsi. Stjórnvald það, er sekt eða afplánun ákveður, tiltekur einnig um leið um refsivistina, en bera má þá ákvörðun undir dómara.
2. mgr. 55. gr. sömu laga verður svohljóðandi:
Dagsektir skal afplána í varðhaldi og ákveður sýslumaður varðhaldstímann. Um heimild til að bera þá ákvörðun undir dómstóla fer eftir reglum aðfararlaga um heimildir til að bera ákvarðanir þær, sem sýslumaður tekur við framkvæmd aðfarar, undir héraðsdóm.
- Í 5. mgr. 56. gr. sömu laga fellur niður orðið „rannsóknardómari“, en í þess stað kemur: rannsóknari.
3. Í 2. mgr. 46. gr. laga um varnir gegn útbreiðslu næmra sauðfjársjúkdóma og útrýmingu þeirra, nr. 23 10. mars 1956, fellur niður orðið „réttarrannsókn“, en í stað þess kemur: opinber rannsókn.
4. Í 2. mgr. 5. gr. laga um framsal sakamanna til Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar, nr. 7 14. mars 1962, falla niður orðin „1. mgr. 119. gr., sbr. 2. mgr. 42. gr. laga nr. 82/1961“, en í stað þeirra kemur: lögum um meðferð opinberra mála.
Í 1. og 3. másl. 1. mgr. 11. gr. sömu laga fellur niður orðið „sakadóms“, en í þess stað kemur orðið: héraðsdóms.
Í 1. mgr. 15. gr. sömu laga falla niður orðin „71. og 72. gr. laga nr. 82/1961“, en í stað þeirra kemur: lögum um meðferð opinberra mála.
5. Í 2. mgr. 18. gr. laga um eftirlit með útlendingum, nr. 45 12. maí 1965, fellur niður orðið „dómsrannsókn“, en í stað þess kemur: rannsókn.
6. 1. mgr. 68. gr. laga um stofnun og slit hjúskapar, nr. 60 29. maí 1972, verður svohljóðandi:
Nú er opinbert mál höfðað til refsingar vegna atvika sem leitt geta til ógildingar hjúskapar og má þá hafa uppi kröfu í málinu um ógildingu hjúskaparins.
3. mgr. 68. gr. sömu laga verður svohljóðandi:
Hjúskaparmál, sem einstaklingur eða dómsmálaráðuneytið sækir, fer að hætti einkamála ef eigi er öðruvísi um mælt í lögum þessum.
1. mgr. 80. gr. sömu laga verður svohljóðandi:
Nú er svo ákveðið í lögum þessum að mál skuli höfða innan lögmæltis tíma og fer þá um það samkvæmt almennum reglum réttarfarslaga hvenær mál telst höfðað.
7. Í 4. gr. laga um upptöku ólöglegs sjávarafila, nr. 32 19. maí 1976, falla niður orðin „Málinu má vísa til meðferðar sakadóms“, en í stað þeirra kemur: Höfða má mál til ógildingar úrskurði.
8. Í 4. mgr. 17. gr. laga um veiðar í fiskveiðilandhelgi Íslands, nr. 81 31. maí 1976, falla niður orðin „Lagt skal löghald á“, en í þeirra stað koma orðin: Kyrrsetja skal.
9. Í 4. mgr. 2. gr. laga um framkvæmd samnings um framtíðarsamvinnu ríkja varðandi fiskveiðar á Norðvestur-Atlantshafi, nr. 48 30. maí 1979, falla niður orðin „Lagt skal löghald á“, en í þeirra stað koma orðin: Kyrrsetja skal.
10. Í 4. mgr. 3. gr. laga um aðild Íslands að samningi um framtíðarsamvinnu ríkja varðandi fiskveiðar á Norðaustur-Atlantshafi, nr. 68 29. maí 1981, falla niður orðin „Lagt skal löghald á“, en í þeirra stað koma orðin: Kyrrsetja skal.
11. Í 4. mgr. 94. gr. laga um tekjuskatt og eignarskatt, nr. 75 14. september 1981, fellur niður orðið „sakadóms“, en í stað þess kemur orðið: héraðsdóms.
3. mgr. 108. gr. sömu laga verður svohljóðandi:
Mál út af brotum gegn skattalöggjöf skulu sæta meðferð opinberra mála. Skattkröfu má hafa uppi og dæma í slíkum málum.
12. Í 23. gr. laga um brunavarnir og brunamál, nr. 74 12. maí 1982, falla niður orðin „Ef

- kveðja þarf til sérfróða menn vegna rannsóknar á eldsvoða, skal stjórn brunamálastofnunarinnar tilnefna þá samkvæmt tillögu brunamálastjóra.“ Í sama ákvæði fellur enn fremur niður orðið „Réttarrannsókn“, en þess í stað kemur: Opinber rannsókn.
13. Í 2. mgr. 8. gr. laga um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum, nr. 13 17. apríl 1984, falla niður orðin „1. mgr. 119. gr. laga nr. 74/1974“, en í stað þeirra kemur: lögum. Í 1. mgr. 10. gr. sömu laga falla niður orðin „71. gr. laga nr. 74/1974“, en í þeirra stað kemur: lögum.
- Í 1. mgr. 14. gr. sömu laga fellur niður orðið „sakadóms“, en í stað þess kemur: héraðsdóms.
- Í 1. mgr. 18. gr. sömu laga falla niður orðin „71. og 72. gr. laga nr. 74/1974“, en í stað þeirra kemur: lögum.
- Í 5. mgr. 20. gr. sömu laga fellur niður orðið „sakadómi“, en í stað þess kemur: héraðsdómi.
- Í 1. mgr. 22. gr. sömu laga falla niður orðin „þeim, sem um getur í VI. og VII. kafla laga nr. 74/1974“, en í stað þeirra kemur: laga.
- Í 5. mgr. 23. gr. sömu laga fellur niður orðið „sakadómur“, en í þess stað kemur: héraðsdómur.
14. Í 3. mgr. 36. gr. útvarpslaga, nr. 68 27. júní 1985, fellur niður orðið „réttarrannsókn“, en í stað þess kemur: rannsókn.
15. Í 1. mgr. 18. gr. laga um skráningu skipa, nr. 115 31. desember 1985, falla niður orðin „héraðsdómari rannsaki málið“, en í stað þeirra kemur: málið verði rannsakað.
16. Í 3. mgr. 7. gr. laga um ríkisendurskoðun, nr. 12 29. apríl 1986, sbr. lög nr. 35 18. maí 1988, fellur niður orðið „sakadóms“, en í stað þess kemur: héraðsdóms.
17. Í 1. mgr. 30. gr. laga um varnir gegn mengun sjávar, nr. 32 5. maí 1986, falla niður orðin „lagt löghald á skipið“, en í þess stað kemur: skipið kyrrsett.
18. 20. gr. vaxtalaga, nr. 25 27. mars 1987, verður svohljóðandi:
Mál út af refsiverðum brotum gegn lögum þessum sæta meðferð opinberra mála. Endurgreiðslukröfur og aðrar einkaréttarkröfur má hafa uppi og dæma í slíkum málum.
19. 3. mgr. 31. gr. laga um staðgreiðslu opinberra gjalda, nr. 45 30. mars 1987, verður svohljóðandi:
Mál vegna brota á lögum þessum sæta meðferð opinberra mála. Greiðslukröfu má hafa uppi og dæma í slíkum málum.
20. 2. mgr. 124. gr. laga um kosningar til Alþingis, nr. 80 16. október 1987, verður svohljóðandi:
Sýslumenn skulu geyma þessi bréf og böggla óopnaða í tvö ár og hafi kjörseðlanna þá ekki verið krafist vegna opinberrar rannsóknar út af grun um atkvæðafölsun skal brenna þá í óhreyfðum umbúðum.
21. 3. mgr. 41. gr. laga um virðisaukaskatt, nr. 50 24. maí 1988, verður svohljóðandi:
Mál vegna brota á lögum þessum skulu sæta meðferð opinberra mála. Skattkröfu má hafa uppi og dæma í slíkum málum.
22. Í 2. mgr. 4. gr. laga um aðför, nr. 90 1. júní 1989, falla niður orðin „sem aðfararhæf er skv. 9. tölul. 1. mgr. 1. gr.“, en í þeirra stað kemur: samkvæmt lögum eða stjórnvaldsfyrirmælum.
23. 11. gr. laga um lögheimili, nr. 21. 5. maí 1990, verður svohljóðandi:
Ef vafi leikur á um lögheimili manns, er þjóðskránni, hlutadeigandi manni eða sveitarfélagi, sem málið varðar, rétt að höfða mál til viðurkenningar á hvar lögheimili hans skuli talið. Þess skal gætt að þjóðskráin og sá maður, sem í hlut á, eigi aðild að slíku máli, en að öðru leyti fer um málið eftir almennum reglum um meðferð einkamála í héraði.

196. gr.

Þar sem mælt er fyrir í öðrum lögum um dómsátt í opinberu máli skal litið svo á að átt sé við ákvörðun dómara um viðurlög skv. 1. mgr. 124. gr.

XXIV. KAFLI

Ákvæði til bráðabirgða.

197. gr.

Opinber mál, sem hafa verið þingfest fyrir sakadómi fyrir gildistöku laga þessara en hefur ekki verið lokið í héraði, skulu rekin upp frá því fyrir héraðsdómstól í því umdæmi sem hlutaðeigandi sakadómur starfaði áður í. Mál, sem hafa verið þingfest fyrir sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum en hefur ekki verið lokið þar, skulu rekin upp frá því fyrir héraðsdómi Reykjavíkur. Ekki haggast af þeim sökum gildi þeirrar meðferðar sem mál hefur þegar sætt fyrir sakadómi.

198. gr.

Opinber mál, sem þingfest hafa verið fyrir gildistöku laga þessara en hefur ekki verið lokið fyrir héraðsdómi fyrir þann tíma, skulu eftir því sem við getur átt sæta meðferð upp frá því eftir reglum þessara laga að öðru leyti en hér segir:

- a. ríkissaksóknari fer eftir sem áður með ákærvald í máli þótt lögreglustjóri hefði höfðað það eftir gildistöku laga þessara skv. 28. gr.,
- b. ekki má ljúka máli án þess að ákærði saki þing eftir ákvæðum 1. mgr. 126. gr.,
- c. hafi munnlegar skýrslur þegar verið gefnar að einhverju marki í máli skal dómari gefa aðilum kost á að ljúka öflun sýnilegra sönnunargagna og ákveða síðan aðalflutning skv. 129. gr. til að ljúka munnlegri sönnunarfærslu og flutningi máls,
- d. hafi krafa um frávísun máls verið tekin til dóms eða úrskurðar, en ekki hefur verið leyst úr henni fyrir gildistöku laga þessara, gilda fyrirmæli eldri laga um form úrlausnarinnar.

199. gr.

1. Ákvæði eldri laga um kærheimildir til Hæstaréttar, kærufrest, aðild að kærumáli, meðferð héraðsdómara á kæru og meðferð kærumáls fyrir Hæstarétti gilda um úrskurði og ákvarðanir héraðsdómara sem kveðnir hafa verið upp eða teknar hafa verið fyrir gildistöku laga þessara.

2. Ákvæði XVIII. kafla laga þessara um áfrýjun taka til mála þótt þau hafi verið dæmd í héraði fyrir gildistöku laga þessara, að öðru leyti en hér segir:

- a. ákvæði 150. gr. gilda ekki um mál sem dæmd hafa verið í héraði fyrir gildistöku laga þessara,
- b. fyrirmæli eldri laga um áfrýjunarfrest gilda um mál sem dæmd hafa verið í héraði fyrir gildistöku laga þessara.

200. gr.

Fyrirmæli laga þessara gilda um endurupptöku mála þótt þau hafi verið dæmd fyrir gildistöku þeirra.

201. gr.

1. Ákvæði 2. mgr. 26. gr. taka ekki til ákvarðana sem ríkissaksóknari hefur tekið um niðurfellingu mála fyrir gildistöku laga þessara.

2. Heimilt er ríkissaksóknara að fela þeim sem í 1. og 3. mgr. 29. gr. getur að sækja þing í máli og flytja það þótt það hafi verið höfðað fyrir gildistöku laga þessara. Feli ríkissaksóknari samkvæmt þessu lögreglustjóra flutning máls, sem 1. mgr. 28. gr. getur átt við, gilda fyrirmæli 2. mgr. 29. gr. um heimild lögreglustjóra til að fela starfsmanni sínum málið.

3. Fyrirmæli 113. og 114. gr. taka til mála þótt brot hafi verið framið fyrir gildistöku laga þessara.

4. Lögreglustjóra er heimilt að ljúka máli með þeim hætti sem í 2. mgr. 115. gr. segir þótt brot hafi verið framið fyrir gildistöku laga þessara.

5. Heimilt er að ljúka máli með þeim hætti sem í 1. mgr. 124. gr. segir þótt mál hafi verið höfðað fyrir gildistöku laga þessara.

202. gr.

1. Eftir gildistöku laga þessara má leggja hald á muni, framkvæma leit og handtaka mann á grundvelli úrskurðar þótt hann hafi verið kveðinn upp fyrir þann tíma ef skilyrði eru til aðgerðar eftir fyrirmælum þessara laga.

2. Úrskurður um að maður sæti gæsluvarðhaldi haggast ekki af gildistöku laga þessara. Fyrirmæli 108. gr. taka til gæslufanga frá gildistöku laga þessara þótt úrskurður hafi gengið um gæsluvarðhaldið fyrir þann tíma.

3. Atriði varðandi rannsókn opinbers máls verða því aðeins borin undir dómara skv. 75. gr. að þau hafi komið upp eftir gildistöku laga þessara.

Gjört í Reykjavík, 26. mars 1991.

Steingrímur Hermannsson.

Guðrún Helgadóttir.

Guðrún Erlendsdóttir.

(L. S.)

Óli P. Guðbjartsson.

LÖG

um skipti á dánarbúum o.fl.

HANDHAFAR VALDS FORSETA ÍSLANDS

samkvæmt 8. gr. stjórnarskrárinnar

forsætisráðherra, forseti sameinaðs Alþingis og forseti Hæstaréttar,

gjöra kunnugt: Alþingi hefur fallist á lög þessi og vér staðfest þau með samþykki voru:

1. ÞÁTTUR

Almenn ákvæði um skipti dánarbúa.

I. KAFLI

Lögsaga við skipti dánarbúa o.fl.

1. gr.

Eftir fyrirmælum laga þessara skal skipta dánarbúum eftir þá menn sem áttu lögheimili eða höfðu annars fasta búsetu hér á landi á dánardægi, nema skiptin fari fram í öðru ríki eftir reglum þjóðaréttar eða ákvæðum samnings sem íslenska ríkið hefur gert við annað ríki og hefur lagagildi hér á landi.

Ákvæði laga þessara taka einnig til skipta eftir íslenska ríkisborgara þótt þeir hafi ekki átt lögheimili eða haft fasta búsetu hér á landi á dánardægi ef dánarbúinu verður ekki skipt í því ríki þar sem sá látni var þá heimilisfastur.